

Gymnázium Budějovická

Seminární práce

Hradištko v době nacistické okupace: Koncentrační tábor Hradištko

Emma Kopecká

Praha, 2020

Obsah

1. Úvod.....	4
2. Obec Hradištko	6
2.1. Vývoj názvu.....	6
3. Hradištko v době nacistické okupace.....	7
3.1. Projekt <i>Truppenübungsplatz Beneschau</i>	7
3.2. Vysídlení.....	10
3.3. Výstavba cvičiště a táborů.....	12
3.4. Ženijní škola Hradištko	14
4. Koncentrační tábor Hradištko	15
4.1. Podmínky.....	16
4.2. Duben 1945.....	17
4.3. Svědectví vězňů	19
5. Konec války	23
5.1. Archiv K.H.Franka	23
5.2. Pražské povstání	24
5.3. Kapitulace	25
6. Návrat obyvatel.....	26
6.1. Náš návrat	28
7. Památníky a co zbylo dodnes.....	29
8. Závěr	30
9. Zdroje	31
9.1. Literatura	31
9.2. Články.....	32
9.3. Studentské práce	32
9.4. Internetové zdroje	32

9.5.	Ostatní.....	33
10.	Přílohy	34
10.1.	Příloha č.1 - Etapy vystěhování	34
10.2.	Obrazové přílohy	36

1. Úvod

Ve své seminární práci se budu zabývat dějinami obce Hradištka pod Medníkem v době fašistické okupace Německem. Hradištko se nacházelo na území zabraném nacisty pro potřeby výcvikového cvičiště Čechy (dříve Benešov) pro organizaci Waffen-SS. Obyvatelé Hradištka byli vystěhováni k 1. srpnu 1942 a majitelům chat, letním hostům a turistům bylo zakázáno zde pobývat. Hradištko bylo vybráno jako sídlo ženijní školy příslušníků SS a také zde byl vybudován tábor. Nejdříve to byl pracovně výchovný tábor, ale později byl přebudován na koncentrační tábor, který byl pobočkou koncentračního tábora Flossenbürg. Podrobněji se chci ve své práci věnovat právě koncentračnímu táboru Hradištko. Zejména tomu, jak probíhal každodenní život vězňů. Do své práce jsem zařadila i svědectví vězňů, kteří si prošli Hradišským táborem v letech 1942 až 1945 a obyvatel Hradištka, kteří vzpomínali na vystěhování a návrat do Hradištka a přilehlých vesnic. V neposlední řadě bych ráda zmínila i to, co po něm zbylo dodnes.

Toto téma koncentračního tábora Hradištko jsem si vybrala, protože na místě, kde stál, máme chatu. Z té doby máme fotografie a věci, které za sebou nacisti nechali. Samozřejmě moji praprarodiče a prarodiče (teď už jen babička) nejsou jediní, kdo na tuto dobu vzpomíná. Bohužel jsem neměla možnost setkat se s mnoha z nich osobně, a tak jsem čerpala ze vzpomínkových knih a rozhovorů. Čerpala jsem také z mnoha publikací, které existují o Hradištku a celém výcvikovém prostoru, z dokumentárních filmů a rozhovorů s pamětníky z Neveklovska, Benešovska a Sedlčanska. O dění v samotném táboře bylo těžké najít jakékoliv informace. Nacistické záznamy chybí a nejsou spolehlivé, co se týče reálného stavu vězňů. Při dalším pátrání jsem zjistila, že bylo napsáno několik vzpomínkových knih, ve kterých vězni popisují svoje dojmy a zkušenosti. Bohužel jsou všechny psané francouzsky a neexistuje ucelený český (ani jiný) překlad žádné z knih. Nakonec se mi ale podařilo posbírat několik přeložených úryvků a ty jsem použila k dalšímu bádání o jejich autorech. Velmi cenným zdrojem mi byla výstava o koncentračním táboře Hradištko „Když pampelišky nekvetly“, na které jsem sice před osmi lety byla, ale měla jsem možnost si ji prohlédnout znovu.

Nejprve bych čtenáře chtěla stručně seznámit s obcí Hradištko. Dále se pokusím popsat vznik projektu výcvikového cvičiště, co vedlo k jeho vytvoření, jak se proměňovali plány na jeho výstavbu, důvody pro vybrání právě tohoto území a konečně jeho realizace. Následně bych se pokračovala popisem vysídlení, výstavby a krátce se zmínila i o ženijní škole v Hradištku a pak už se přesunula ke kapitole o koncentračním táboře. Chtěla bych

provázat popis tábora s autentickými vzpomínkami pamětníků a zaměřit se na některé z nich blíže. Poté už zbývá jen zakončit práci vyprávěním o konci války a návratu obyvatel. Na závěr jsem připojila něco o zkušenostech mých prarodičů a o tom, co zbylo z tábora a cvičiště v Hradištku dodnes.

2. Obec Hradištko

Hradištko je vesnice o 2 186 obyvatelích.¹ Rozkládá se na 11,89 km² na území ohrazeném dvěma řekami zleva Vltavou a zprava Sázavou. Sázava se pak cca 3 km jihovýchodním směrem vlévá do Vltavy. Nejstarší osídlení na katastrálním území obce pochází z druhé čtvrtiny 13. století a je jím osada Sekanka. Největší rozkvět Hradištko zažilo, když se dostalo do rukou strahovského řádu premonstrátů. Strahovský opat Kryšpín Fuk se zasloužil o splavnění Vltavy a opat Vít Seipl dal postavit barokní zámek, který stojí dodnes. S rozmachem trampského hnutí a turismu za první republiky se začali stavět chatové osady, vily a rodinné domky.²

2.1. Vývoj názvu

První zmínka o vsi Hradiště na území mezi Vltavou a Sázavou pochází z dokumentu Regestra Bohemiae et Moraviae, kde se píše následující: „*Clemens V. monio in Inula confirmat villam Hradische*“. Jedná se o rozsah majetku ostrovního kláštera, který vypracoval v roce 1310 papež Kliment V. na žádost ostrovského kláštera ve své bule.

Během 17. století se název změnil na Hradištko. Důvodem užití zdrobněliny je pravděpodobně velikost obce a odlišení od větších Hradišť. Poprvé se takto objevuje v roce 1654.³

¹ Český statistický úřad. Počet obyvatel v obcích [online]. 30.04.2019, 04.01.2020 [cit. 02.02.2020]. Dostupné z <<https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-za0wri436p>>.

² HAŠKOVÁ, Lucie. *Hradištko 1310-2010*. 1. vyd. Hradištko: Obecní úřad Hradištko, 2010, str. 7-8.

³ PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, pův. význam a změny I.díl (A-H)*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1947, str 757.

3. Hradištko v době nacistické okupace

Nacistické záměry s českými zeměmi spočívali v postupné germanizaci Čechů, popřípadě jejich vysídlení nebo vyhlazení. České země měli být nakonec úplně vymazány z mapy. Nejprve ale měli pomoci Německu vyhrát válku, takže na prvním místě stálo maximální hospodářské využití českých zemí a pak až jejich germanizace.

Aby mohli nacisté účinně ovládat české země bylo potřeba převzít kontrolu nad českými úřady a úředníky. Pokud jde o zřizování vojenských výcvikových prostorů anebo převádění české a židovské půdy do rukou Němců, největší význam měl Pozemkový úřad (tehdy odbor ministerstva zahraničí). Pod Pozemkový úřad spadaly prvorepublikové pozemkové reformy. Po svém obsazení gestapem Pozemkový úřad zůstal součástí ministerstva zemědělství, ale dostal německý personál a na vedoucí místa byli dosazeni členové SS. Také došlo k napojení na *Hlavní rasový a osídlovací úřad SS*, který měl na starosti kolonizaci obsazených území. Hned poté začal Pozemkový úřad pracovat ve prospěch říše.⁴

Jako první byl na místo vedoucího Pozemkového úřadu dosazen SS-Oberführer Curt von Gottenberg, který předtím řídil osídlovací agendu Hlavního rasového a osídlovací úřadu SS.⁵

3.1. Projekt *Truppenübungsplatz Beneschau*

Československo už před válkou mělo několik vojenských cvičišť. Ta větší v Brdech, u Milovic a na Vyškovsku ale převzal Wehrmacht. Jak SS, tak Wehrmacht ale požadovaly nové prostory pro výcvik svých jednotek. Nacistická správa vybírala pro vybudování nových cvičišť takové oblasti, kde nežili Němci a vysídlováním tak zasáhnout zejména českou populaci.⁶

Ve spisech státního kancléře Karla Hermanna Franka se dochovaly návrhy vypracované Pozemkovým úřadem z roku 1939. Dva se týkaly rozšíření milovického a vyškovského cvičiště (měli být třikrát zvětšeny) a další čtyři se týkaly nových výcvikových prostorů, které měli být ještě větší. Ze čtyř nových projektů tři leželi v oblasti mezi Prahou a

⁴ ZOUZAL, Tomáš. *Zabráno pro SS: zřízení výcvikového prostoru Böhmen v letech 2. světové války*. Praha: Naše vojsko, 2016, str. 13-15.

⁵ Tamtéž, str. 28-30.

⁶ *Historie.cs*. Vyhnaní ze středních Čech [epizoda publicistického pořadu]. Česká republika, ČT, 2010. Premiéra: ČT2, 18. 11. 2010.

Táborem a měla to být největší cvičiště v protektorátu.⁷ V té době byla cvičiště koncipována pro německou armádu. Wehrmacht se ale nakonec spokojil s rozšířením cvičišť na Vyškovsku, Milovicku a v Brdech a nové plány se nerealizovali.⁸

Po delší době se jednoho z návrhů ujal Waffen-SS, jelikož všechna ostatní existující cvičiště získal Wehrmacht. Waffen-SS, ozbrojená složka německé organizace SS – Schutztaffel (=ochranný oddíl), která vzniklo roku 1925 původně jen jako osobní garda Adolfa Hitlera nabývala na síle a konkurovala Wehrmachtu.⁹ Velkoněmecká říše se chystala k útoku na Polsko a jednotky určené k boji potřebovaly výcvikové prostory. Podklady k návrhu na cvičiště poslal Curt von Gottenberg Karlu Hermannu Frankovi 25. září 1939. V nich odhadoval rozlohu cvičiště na 350 km² (zhruba poloviční území v poměru k ostatním plánovaným cvičišťům) a vznikl název podle nejbližšího velkého města – vojenský výcvikový prostor Benešov, německy *SS-Truppenübungsplatz Beneschau*.¹⁰ Toto území zahrnovalo zhruba 70 vesnic a přes 180 osad¹¹ včetně Hradištka.

Prvním důvodem výběru území pro vojenský výcvikový prostor Benešov byla jeho strategická poloha. Řeky Vltava a Sázava vytvářely přirozenou hranici. Bylo snadno dostupné z Prahy a leží na železničním tahu Praha – České Budějovice s velkým nádražím v Benešově. Navíc spolu s výcvikovými prostory na Milovicku (na severu od Prahy) a Brdy (na jihozápadě) Prahu obklíčili a poskytovalo jim možnost v Praze rychle vojensky zasáhnout. Probíhající výstavba štěchovické přehrady zajišťovala cvičišti energetickou soběstačnost.¹²

Dalším důvodem byl krajinný ráz oblasti. V návrhu je popsáno jako příkladné pro pěchotu i motorizované jednotky. Krajina je zvlněná s menšími lesy, střídajícími se loukami, poli a pastvinami.¹³ Umožňovala výcvik široké škály druhů zbraní. Je tu dostatek vodních

⁷ ZOUZAL, Tomáš. *Zabráno pro SS: zřízení výcvikového prostoru Böhmen v letech 2. světové války*. Praha: Naše vojsko, 2016, str. 21-22

⁸ *Historie.cs*. Vyhnání ze středních Čech [epizoda publicistického pořadu]. Česká republika, ČT, 2010. Premiéra: ČT2, 18. 11. 2010.

⁹ ZOUZAL, Tomáš. *Zabráno pro SS: zřízení výcvikového prostoru Böhmen v letech 2. světové války*. Praha: Naše vojsko, 2016, str. 16.

¹⁰ Tamtéž, str. 22.

¹¹ ŘEBOUN, Ota. Říše SS v srdci Čech. In: ŠMERÁK, Václav. *Toulky mezi Vltavou a Sázavou: kratochvilný průvodce po cestách, kde se snoubí historie se současností*. Praha: Mladá fronta, 2013, str. 157.

¹² ZOUZAL, Tomáš. *Zabráno pro SS: zřízení výcvikového prostoru Böhmen v letech 2. světové války*. Praha: Naše vojsko, 2016, str. 22.

¹³ Tamtéž, str. 22, 64.

toků pro ženisty a hodně prostoru pro dělostřelectvo, aby se mohli používat i zbraně s nejdelším dostřelem – 20 km.¹⁴

Dále měl výběr prostoru i symbolický a politický význam. Krajina byla řídko obydlena, a to ryze českým obyvatelstvem. V projektové dokumentaci je uvedeno: „*případným vysídlením se podchytí ryze česká oblast, která je velmi vhodná pro německé osídlovací plány, přicházející později v potaz.*“¹⁵ Proces vysídlování předcházející výstavbě cvičiště byl vlastně generální zkouška konečného řešení české otázky a taky měl zamezit odbojové činnosti.¹⁶

Na problém narazilo vedení Waffen-SS u říšského protektora Konstantina von Neuratha, který nesouhlasil s výstavbou cvičiště Benešov. Neurath spatřoval problém v obsazení úrodné zemědělské půdy, které by mohlo ohrozit zásobování. V nejvyšších kruzích okupační správy došlo ke střetu zájmů. Zatímco Neurathovi šlo o maximální hospodářské využití obsazeného území, Heinrich Himmler, říšský vůdce SS, a K. H. Frank, velitel SS v protektorátu, chtěli co nejrychleji germanizovat obyvatelstvo. Neurath vyřešil spor tím, že odvolal Curta von Gottenberga a do funkce vedoucího Pozemkového úřadu dosadil Theodora Grosse. Theodor Gross podporoval zájmy říšského protektora a plánování výcvikového prostoru se tak pozastavila. Po obsazení Polska se Německu otevřely nové prostory a Adolf Hitler navíc zmírnil germanizační procesy na území protektorátu. Takže Heinrich Himmler nakonec 10. června 1940 upustil od získávání potřebných prostorů.¹⁷

V Polsku se na rozdíl od českých zemí postupovalo rychleji a všechny projekty se dočkali realizace. Poblíž městy Dębica a Tarnobrzeg vznikly sousedící výcvikové prostory pro pozemní armádu, letectvo a jednotky SS¹⁸, známý jako *SS-Truppenübungsplatz Heidelager*. Nicméně zde bylo nevhodné klima, a tak se Heinrich Himmler vrátil zpět k projektu výcvikového prostoru Benešov, který mohl být využíván celoročně.¹⁹ V lednu

¹⁴ *Historie.cs.* Vyhnání ze středních Čech [epizoda publicistického pořadu]. Česká republika, ČT, 2010. Premiéra: ČT2, 18. 11. 2010.

¹⁵ ZOUZAL, Tomáš. *Zabráno pro SS: zřízení výcvikového prostoru Böhmen v letech 2. světové války*. Praha: Naše vojsko, 2016, str. 23-24.

¹⁶ *Historie.cs.* Vyhnání ze středních Čech [epizoda publicistického pořadu]. Česká republika, ČT, 2010. Premiéra: ČT2, 18. 11. 2010.

¹⁷ ZOUZAL, Tomáš. *Zabráno pro SS: zřízení výcvikového prostoru Böhmen v letech 2. světové války*. Praha: Naše vojsko, 2016, str. 31.

¹⁸ Tamtéž, str. 33.

¹⁹ *Historie.cs.* Vyhnání ze středních Čech [epizoda publicistického pořadu]. Česká republika, ČT, 2010. Premiéra: ČT2, 18. 11. 2010.

1941 byl prvním velitelem zatím neexistujícího cvičiště jmenován SS-Oberführer Julian Scherner.²⁰

Ačkoliv se nakonec Karlu von Treuenfeldovi, vysoce postavenému úředníkovi Hlavního velitelského úřadu SS, německy *SS-Führungshauptamt*, zodpovídajícímu za výcvik příslušníků SS, po řadě porad a jednání povedlo přesvědčit Neuratha k souhlasu, Neurath nikdy nepatřil k těm, kteří chtěli projekt realizovat, a tak se s výstavbou výcvikového cvičiště nespěchalo.²¹ Změna nastala, když v září roku 1941 dorazil do Prahy Reinhard Heydrich a převzal titul říšského protektora. Reinhard Heydrich byl generál SS a policie a striktně prosazoval tvrdou okupační politiku.

Nový říšský protektor odvolal z velitelství Pozemkového úřadu Theodora Grosse a na jeho místo dosadil Ferdinanda Fischera. Dále oddělil Pozemkový úřad od všech ostatních institucí, na které měl předtím vazby, což mu umožnilo mnohem větší volnost v rozhodování a po řadě peripetií bylo na poradě v Berlíně 30. října 1941 konečně rozhodnuto o dalším osudu cvičiště. Dospěli k závěru, že celé vyhlédnuté území o rozsahu kolem 400 km², přičemž zabírání půdy začne od severu. Na vybraném území se mělo pokračovat v hospodaření pod správou SS a již tehdy padly návrhy na zřízení vězeňských táborů, jako zdroj levné pracovní síly. Celková doba vyvlastnění byla určena na šest let a vysídlování bylo rozděleno do pěti etap (viz. příloha č. 1). Po šesti letech, po válce mělo být celé území kolonizováno Němci.²²

I když zatím benešovské cvičiště neexistovalo Heinrich Himmler jmenoval už v pořadí již druhého velitele Bernharda Vosse a nařídil vytvořit jeho velitelství, aby celý proces urychlil. 1. listopad 1941 se tedy považuje za datum vzniku cvičiště. Kvůli válce se Sovětským svazem bylo cvičiště ještě více potřeba než předtím. Dále opět požádal říšského protektora o svolení k zabrání území a ten nakonec i dal svůj souhlas a učinil první úřední kroky.²³

3.2. Vysídlení

Mezi nejvyššími činiteli protektorátu a Waffen-SS bylo rozhodnuto, že vysídlení má proběhnout v klidu, a tak aby mělo, co nejmenší dopad na hospodářskou situaci. Mělo se tedy

²⁰ ZOUZAL, Tomáš. *Zabráno pro SS: zřízení výcvikového prostoru Böhmen v letech 2. světové války*. Praha: Naše vojsko, 2016, str. 37.

²¹ ZOUZAL, Tomáš. *Zabráno pro SS: zřízení výcvikového prostoru Böhmen v letech 2. světové války*. Praha: Naše vojsko, 2016, str. 39-43.

²² Tamtéž, str. 45-51.

²³ Tamtéž, str. 51-57.

konat až po sklizni, během podzimu a zimy.²⁴ Probíhalo prostřednictvím dvou úřadů. Jedním byla přesídlovací kancelář, která měla na starosti úřední povinnosti a shánění nového ubytování pro vysídlované obyvatele. A druhým byly civilní úřady, které zveřejňovaly vyhlášky.²⁵

Počátkem března bylo v souvislosti s budováním cvičiště nařízeno vystěhování prosečnického sanatoria. Sanatorium se nenacházelo vně budoucího cvičiště, ale mělo sloužit k potřebám důstojnické školy. Přes 300 pacientů bylo propuštěno do domácího léčení a zařízení sanatoria odvezeno do lázní Velichovky.²⁶

14. března 1942 nechal tehdejší benešovský hejtman vyvěsit vyhlášku (obr. č. 1) nařizující do 15. září 1942 první etapu vystěhování.²⁷ Hradištka také patřilo do první etapy. Vyhláška nařizující vystěhování byla vyvěšena až 1. června 1942 a nařizovala vystěhování do 15. srpna téhož roku. Zároveň se ve vysídlované oblasti zakazoval pobyt letním hostům, majitelům lesních chat i turistům. V první etapě si vysídlování obyvatelé směli s sebou vzít všechn svůj majetek a nacisté majitelům nemovitostí vypláceli odškodnění ve výši 80 % odhadní ceny. Vzhledem k tomu, že odhadní ceny určovali nacisté a kvůli vnucenému kurzu koruny vůči marce se jednalo o směšné částky, které navíc majitelé nedostávali přímo. Odškodnění dostali formou vázaných vkladů na místní nebo okresní hospodářské záložny.²⁸ Celkem bylo vyplaceno téměř 300 milionů protektorátních korun.²⁹

Odhadování odškodného se zúčastnil Pan Václav Vrnák z Hradištka: „*To byla taková ta německá důkladnost. Jak oni rychle tady nás tlačili odsud, provedli rychle odhady. Já sám jako študák jsem figuroval s jedním inženýrem a když vám řeknu, že s tímhle panem inženýrem jsme udělali za den takových padesát odhadů nemovitostí, které tedy byli dobrý jedině k tomu, že lidi za to dostali prachy. Všichni, co odešli měli tedy ty peníze v tom peněžním ústavu. Někteří se chovali, tak, že začali si vybírat prachy. Většina občanů tady si říkala na to*

²⁴ ZOUZAL, Tomáš. *Zabráno pro SS: zřízení výcvikového prostoru Böhmen v letech 2. světové války*. Praha: Naše vojsko, 2016, str. 62.

²⁵ *Historie.cs*. Vyhnání ze středních Čech [epizoda publicistického pořadu]. Česká republika, ČT, 2010. Premiéra: ČT2, 18. 11. 2010.

²⁶ ŠMERÁK, Václav a Jiří ŠKUBA. Kraj ve spárech nacistické orlice. In: *Mezi Vltavou a Sázavou: 1061-2011*. Krňany: Mezi řekami, 2011, str. 210.

²⁷ Tamtéž, str.211.

²⁸ Tamtéž, str.210.

²⁹ ŘEBOUN, Ota. Říše SS v srdci Čech. In: ŠMERÁK, Václav. *Toulky mezi Vltavou a Sázavou: kratochvilný průvodce po cestách, kde se snoubí historie se současností*. Praha: Mladá fronta, 2013, str. 157.

nebudeme sahat, protože každý jsme předpokládal, že to nebude dlouho trvat, co se vrátíme.“³⁰

Pozdější etapy vysídlování se v mnohém lišily od té první, jak vzpomíná paní Miroslava Filínová z Větrova: „*Když jsme prvně se stěhovali. My jsme šli jako v první etapě. No tak to jsme si mohli vzít všecko. Měli jsme prasata, měli jsme krávy, všechno jsme měli a všecko se tam odvezlo. Ty, co šli v té druhé etapě, ty už neměli nic.*“³¹

Už v druhé etapě si lidé s sebou nemohli nic vzít a přestalo se vyplácet odškodné. Místo toho byli lidé nuceni podepisovat dobrovolné předání svého majetku Německé říši. Do 15. dubna 1944 bylo z Neveklovska, Benešovska a Sedlčanska vystěhováno 60 % lidí, tedy 17 647 osob. Přičemž zhruba 40 % lidí zůstalo jako pracovní síla na SS-Hofech nebo na stavbách.³² SS-Hofy byli hospodářské jednotky SS, pod jejich správu spadala celá vesnice. Celkem vzniklo na okraji cvičiště 24 až 39 SS-Hofů. Byly vedeny je okupačními orgány a pracovali zde Češi. Lidé pracující na těchto dvorech byli vázáni stálou a bezpodmínečnou poslušností a byla to de facto nevolnická práce. Činnost SS-Hofů byla velmi neefektivní a neproduktivní. Němci, kteří je spravovali, byli neodborní a nezkušení a často docházelo k nesmyslným požadavkům z jejich strany na pracující Čechy.³³ SS-Hofy měli být postupně a natrvalo předávány nejlepším členům SS vracejícím se z války.

Překvapivě vysídlování proběhlo vcelku pokojně bez větších protestů obyvatelstva. Vysvětlit si to lze vypjatým terorem v období heydrichiády a i tím, že nacisté nastrčili do popředí české protektorátní úřady. Ty se při vysídlování odvolávaly na československý zákon 125/1927, který umožňoval vládní moci vyvlastnit pozemky za účelem zřízení cvičiště.³⁴

3.3. Výstavba cvičiště a táborů

Velitelství cvičiště bylo nejdříve umístěno v Benešově, ale po zabrání zámku Konopiště, který stál v blízkosti Benešova, bylo přesunuto sem.³⁵ To umožňovalo snadné

³⁰ *Die Aussiedlung – Vystěhování Neveklovska* [dokumentární film]. Josef Dlouhý. Česká republika: Mezi řekami, z.s., 2008.

³¹ *Die Aussiedlung – Vystěhování Neveklovska* [dokumentární film]. Josef Dlouhý. Česká republika: Mezi řekami, z.s., 2008.

³² ŠMERÁK, Václav a Jiří ŠKUBA. Kraj ve spárech nacistické orlice. In: *Mezi Vltavou a Sázavou: 1061-2011*. Krňany: Mezi řekami, 2011, str.210.

³³ *Historie.cs*. Vyhnání ze středních Čech [epizoda publicistického pořadu]. Česká republika, ČT, 2010. Premiéra: ČT2, 18. 11. 2010.

³⁴ ZOUZAL, Tomáš. *Zabráno pro SS: zřízení výcvikového prostoru Böhmen v letech 2. světové války*. Praha: Naše vojsko, 2016, str.79.

³⁵ ŠMERÁK, Václav a Jiří ŠKUBA. Kraj ve spárech nacistické orlice. In: *Mezi Vltavou a Sázavou: 1061-2011*. Krňany: Mezi řekami, 2011, str.211.

spojení s městem a nádražím. K 20. červnu 1942 nastoupil na místo velitele výcvikového prostoru Alfred Karrasch. Ve funkci setrval napoprvé jen krátce, protože už o měsíc později byl pověřen velením nad protektorátními Waffen-SS, ale v září byl přeložen zpátky.³⁶ Další změnou bylo přejmenování cvičiště 1. září 1943 na *SS-Truppenübungsplatz Böhmen*.³⁷

Okupanti ihned po obsazení vysídleného území začali s výstavbou nových objektů potřebných k vojenskému výcviku. V Hradištku byla postavena střelnice pro ženijní školu, vodovod, kanalizace a kvalitní komunikace, která zde dosud chyběla a později i pracovní-výchovný tábor. Zároveň se budovalo i kino, taneční sál a kasino pro nejvyšší důstojníky. Ti byli ubytováni v těch nejluxusnějších vilách. Dozorci v táborech byli ubytováni v chatařské osadě a ostatní příslušníci SS byli ubytováni porůznu nejen v Hradištku, ale i v okolních vesnicích.³⁸

Na stavebních pracích v rámci výstavby cvičiště pracovaly nejdříve jen české civilní firmy. To ale pak přestalo stačit a Němci se rozhodli vybudovat pracovní-výchovné tábory v prostoru vojenského cvičiště. Fakt, že kvůli vysídlením bylo celé zabrané území vyjmuto z Protektorátních úřadů a spadalo tak pod Waffen-SS jim dovolal výstavbu táborů a také ulehčoval správu cvičiště.³⁹ Se stavbou výcvikového prostoru se začalo v září roku 1942 a od roku 1943 byli na práci nasazováni vězni z táborů.⁴⁰

Táborů vznikla na vystěhovaném území celá řada. Nejdříve vznikaly pracovní-výchovné tábory v Břežanech a nejprve i v Hradištku. Hradišťský tábor byl v roce 1943 rozšířen na pobočku koncentračního tábora Flossenbürg a pobočkou Flossenbürgu byl i koncentrační tábor ve Vrchotových Janovicích. Táborů v cvičišti vzniklo celkem 17. V celém Protektorátu nikde nebylo více táborů, tak blízko u sebe (například Bukovany, Bystřice, Jírovice, Břežany-Lešany, Křepence, Nalžovice, Tvoršovice).⁴¹ Tábory byly vesměs pracovní-výchovné, ale například tábor v Bystřici u Benešova byl tábor určen pouze pro židovské míšence a pro lidi, kteří se odmítli rozvést se svými židovskými partnery nebo

³⁶ ZOUZAL, Tomáš. *Zabráno pro SS: zřízení výcvikového prostoru Böhmen v letech 2. světové války*. Praha: Naše vojsko, 2016, str. 123-128.

³⁷ Tamtéž, str. 198.

³⁸ HAŠKOVÁ, Lucie. Hradištko v době fašistické okupace. In: *Mezi Vltavou a Sázavou: 1061-2011*. Krňany: Mezi řekami, 2011, str. 204-206.

³⁹ *Historie.cs*. Vyhánání ze středních Čech [epizoda publicistického pořadu]. Česká republika, ČT, 2010. Premiéra: ČT2, 18. 11. 2010.

⁴⁰ ŠMERÁK, Václav a Jiří ŠKUBA. Kraj ve spárech nacistické orlice. In: *Mezi Vltavou a Sázavou: 1061-2011*. Krňany: Mezi řekami, 2011, str.211.

⁴¹ *Die Aussiedlung – Vystěhování Neveklovska* [dokumentární film]. Josef Dlouhý. Česká republika: Mezi řekami, z.s., 2008.

nápravný tábor pro příslušníky SS v Břežanech-Lešanech, kde se formovaly trestní prapory, které pak byli posílány na frontu.⁴²

Na vystěhovaném území postupně vznikly i další instituce jako dělostřelecká škola, ženijní škola, škola tankových granátníků, škola útočných děl, škola stíhačů tanků, škola pro zubní laboranty atd.⁴³

3.4. Ženijní škola Hradištko

Jako první vznikla na území cvičiště ženijní škola jednotek SS v Hradištku. Území vyhrazené pro ženijní školu bylo vlastně území vyklízené v první etapě, tedy oblast od soutoku Vltavy a Sázavy až k obcím Teletín a Kamenný přívod. Výběr místa závisel především na výhodné pozici mezi dvěma řekami, které poskytovaly prostor pro ženijní cvičení a zároveň tvořily přirozenou hranici. Obě přístupové cesty, mosty v Pikovicích a ve Štěchovicích byly střeženy hlídkami.

Budováním školy byl pověřen SS-Hauptsturmführer Willi Boden, který začal s přípravami už před vysídlením obce. Přímo v Hradištku byl postaven důstojnický dům *Führerheim* pro vojáky a v okolí byla vybudována střelnice *Pistolen-Schießstand*, vodní cvičiště u Vltavy v osadě Šlemín *Wasserübungsplatz Moldau* (obr. č. 2) a u Sázavy *Wasserübungsplatz Sassau* a území ženijní školy bylo rozděleno na několik výcvikových ploch *Landplatz – Depot*, *Landplatz – Ziegelei*, *Schießstände Zawist* a *Übungsplatz Trebsin und Zawist*.⁴⁴ Velitelem byl jmenován SS-Obersturmbannführer Emil Klein, který byl posléze povýšen na SS-Sturmbannführera.⁴⁵

⁴² Historie.cs. Vyhnání ze středních Čech [epizoda publicistického pořadu]. Česká republika, ČT, 2010. Premiéra: ČT2, 18. 11. 2010.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ HAŠKOVÁ, Lucie. *Výstava o koncentračním táboře Hradištko: Když pampelišky nekvetly*. Hradištko, Obec Hradištko, 16. 6. – 28. 7. 2012.

⁴⁵ ZOUZAL, Tomáš. *Zabráno pro SS: zřízení výcvikového prostoru Böhmen v letech 2. světové války*. Praha: Naše vojsko, 2016, str.289.

4. Koncentrační tábor Hradištko

V Hradištku byl na podzim roku 1942 byl postaven pracovní-výchovný tábor, tzv. *Arbeitserziehungslager*, který sloužil jako vězení pro totálně nasazené Čechy v Německu či v Protektorátu obviněných ze sabotáže v práci. Do pracovní-výchovných táborů byli lidé umisťováni za pracovní delikty. Tento tábor byl v roce 1943 nahrazen koncentračním táborem, který byl pobočkou tábora ve Flossenbürgu.⁴⁶

První transport 70 vězňů z Flossenbürgu dorazil do Hradištko 17. 11. 1943. Dále sem bylo transportováno 66 německých vězňů z Buchenwaldu, ti přijeli 26. 11. 1943 a 55 německých vězňů z Flossenbürgu, kteří dorazili na Štědrý večer roku 1943. K prosinci roku 1943 bylo v táboře 191 vězňů. 3.3. 1944 sem bylo umístěno 325 politických vězňů cizích národností, především Francouzi, Poláci, Rusové a Španělé. Nebyli mezi nimi žádní Židé.⁴⁷ Vybírali zásadně cizince, proto aby se nemohli domluvit s místními a ani mezi sebou.⁴⁸

Tábor stál na volném prostranství mezi rekreačními stavbami v lokalitě „Na Vojtěšce“ (dnes ulice Vojtěška). Velitelství tábora mělo sídlo v zabrané vile u tábora (obr. 4, obr. 5 a na obr. 7 budova č. 20). Velitelem tábora byl Alfred Kus. Kus byl jediným dozorcem z Flossenbürgu, který byl přeložen do Hradištko. O táborovou samosprávu se ale starali Němečtí kriminální zločinci, kterým se říkalo „kápové“. Francouzský politický vězeň Rámy Tessoneau se o nich zmiňuje ve své knize „Jacques l’ami d’achille“: „*Jelikož mluvím německy, byl jsem ustanoven tlumočnickem v místnosti, kde se nacházelo 20 jiných Francouzů. Ale běda – velitel této světnice „Gorila“ je zločincem nejnižšího druhu. Každého večera stluče dva nebo tři lidi podle své libosti a jakoby ze zvyku. Přicházel jsem na řadu několikrát do týdne, neboť jsem u něho nebyl oblíben. Je nutno říci, že velitelem světnice byl vždy Němec odsouzený podle občanského práva, avšak z důvodu své národnosti byl nedotknutelný. Skoro absolutním pánem lidí, kteří mu byli přiděleni, a které mohl tlouci podle své libosti. A mezi všemi deportovanými, kteří ze všech zemí byli v tomto táboře shromážděni, s Francouzi bylo*

⁴⁶ HAŠKOVÁ, Lucie. Hradištko v době fašistické okupace. In: *Mezi Vltavou a Sázavou: 1061-2011*. Krňany: Mezi řekami, 2011, str.206

⁴⁷ SKRIEBELEIT, Jörg. Hradischko [aka Beneschau] In: MEGARGE, Geoffrey P. *Encyclopedia of CAMPS AND GHETTOS, 1933–1945: Volume I: Early Camps, Youth Camps, and Concentration Camps and Subcamps under the SS-Business Administration Main Office (WVHA), Part A*. Bloomington a Indianapolis: Indiana University Press, 2009, str. 616.

⁴⁸ *Die Aussiedlung – Vystěhování Neveklovska* [dokumentární film]. Josef Dlouhý. Česká republika: Mezi řekami, z.s., 2008.

systematicky nakládáno nejhůře.“⁴⁹ Do vedení tu zasahoval i SS Sturmbannführer Erwin Lange, velitel praporu SS Pioneer „Germania“ a místní vojenský velitel v Hradištku, i když měl na starosti pouze ostrahu tábora.⁵⁰

4.1. Podmínky

Podmínky vězňů v táboře byly hrozné. Stravu popisuje vězeň Jean Geoffroy ve své vzpomínkové knize „*Au temps des crématoires*“: „*Příděly jídla v lágru na Hradištku se velice rychle ztenčovaly. Zpočátku jsme dostávali ráno malý plátek chleba (1,5 kg pecen byl rozdělen na 10 nebo 11 kousků) a jakousi tekutinu, kterou nazývali káva. V poledne litr husté polévky, která zpočátku obsahovala brambory, kroupy, moku a také kousky tuku a odřezky masa a někdy i sušenou zeleninu nebo těstoviny. Večer, když jsem se vracel z práce, jsem dostávali opět tutéž tekutinu, kterou nazývali káva, kousek chleba (pecen rozdělený na 4 kusy), 25 gramů margarínu (ten pověsný margarín, který chutnal jako uhlí) a malý kousek uzeniny. Třikrát týdně byla ranní káva nahrazena bílou polévkou z krupice. Jednou týdně byla uzenina nahrazena kouskem sýra a někdy také marmeládou. V neděli jsme dostávali více chleba a dvojitou porci margarínu.*“⁵¹ Vězni neměli k dispozici tekoucí vodu, na umytí museli čekat ve frontě před káděmi s vodou. Na den měli jednu kád' s vodou na umytí a jeden sud vody na pití.⁵²

Byli ubytováni ve dvou dřevěných barácích, pojmenovaných jako blok A a B. Při rozšíření tábora byli přistaveny ještě další dřevěné budovy, kuchyň se skladem a marodka a Appellplatz. Tábor byl obehnan dvojím drátěným plotem s několika řadami ostnatých drátů a v rozích stály strážní věže, odkud hlídkovali vojáci SS.⁵³

Každý den odcházeli do práce rozdělení do pracovních komand – skupin přibližně o dvaceti mužích. Pracovali na stavbách, v kamenolomu, v Měchenicích na nádraží vykládali vagony, tahali lodě s uhlím proti proudu Vltavy, kopali protitankový příkop na Třebsíně a

⁴⁹ TESSONNEAU Rémy. *Jacques l'ami d'Achille - Un Agent français de la Guerre secrète "Réseau Evasions" - 1940 – 1945*. Paříž: Chassany & Cie, 1946, str.164-175. (překlad z DONDA, Rudolf. *Kronika Hradištká z let 1954-1962*. str.159)

⁵⁰ Bratři VELÍŠKOVÉ. Úrocnice - Cvičiště vojsk SS - Historie vzniku výcvikového prostoru (3. část) [online]. 21. 7. 2008 [cit. 6. 5. 2020]. Dostupné z <https://www.urocnice.eu/clanky/cviciste-vojsk-ss/historie-vzniku-vycvikoveho-prostoru-_3_-cast_.html>.

⁵¹ HAŠKOVÁ, Lucie. *Výstava o koncentračním táboře Hradištko: Když pampelišky nekvetly*. Hradištko, Obec Hradištko, 16. 6. – 28. 7. 2012.

⁵² *Die Aussiedlung – Vystěhování Neveklovska* [dokumentární film]. Josef Dlouhý. Česká republika: Mezi řekami, z.s., 2008.

⁵³ Obec Hradištko. Naučná stezka *Vystěhované Hradištko*. Hradištko, Obec Hradištko. Dostupná z <<http://tourist.posazavi.com/cz/NatureTrail.aspx?ArticleId=3408>>.

postavili silnici do Pikovic. Fyzická práce obnášela denně 10 až 12 hodin, přitom strava byla naprosto nedostatečná. Podmínky v Hradištském táboře jsou často porovnávány s podmínkami v koncentračním táboře Buchenwald, protože většina vězňů si prošla oběma tábory. Z hlediska zásobování byla situace v Hradištku mnohem horší.⁵⁴ V roce 1945 se dokonce objevují případy, kdy i samotní strážníci chodili žebrať spolu s vězni o jídlo.⁵⁵

4.2. Duben 1945

Od dubna 1945 se pracovalo téměř výhradně na protitankovém příkopě. Do této chvíle zemřelo kvůli smrtícím pracovním podmínkám více než 20 vězňů. Oficiální záznamy uvádějí devatenáct mrtvých, ale v některých obdobích chybí jakékoliv zápisy a můžeme s jistotou předpokládat, že uvedená čísla jsou příliš nízká.⁵⁶ V dubnu se celý výcvikový prostor Benešov připravoval obranu proti postupující Rudé armádě. Strážní službu převzali příslušníci ženijních praporů divizí „Germania“ a „Das Reich“. Zároveň se v tuto chvíli začalo se systematickým popravováním vězňů. Erwin Lange nařídil vůdci tábora Alfredu Kusovi evakuovat vězně koncentračního tábora. Nicméně zatím nepřišel žádný transport, a tak bylo rozhodnuto o likvidaci vězňů.⁵⁷ Během prohlídky tábora byly objeveny nastražené zbraně. Tento „objev“ ospravedlnil vraždění vězňů, kteří údajně plánovali povstání. 9. dubna, narozdíl od obvyklé praxe, vězni dostali nařízeno, aby vytvořili skupiny po 100 (s německými vězni vpředu). Na cestě do práce stříleli členové praporu SS-Pioneer „Germania“ do zadní části skupin. Tímto způsobem bylo zavražděno nejméně 9 vězňů 9. dubna, 12. dubna 10 a 27 vězňů 11. dubna. Není jasné, proč se vraždění v tento den náhle zastavilo. Je pravděpodobné, že si vražd všimli čeští civilní pracovníci a velitel cvičiště, Alfred Karrash, se obával případných nepokojů.⁵⁸

⁵⁴ HAŠKOVÁ, Lucie. Na Hradištku přežili svoji vlastní smrt. In: ŠMERÁK, Václav. ed. *Almanach: ohlédnutí: 1942-2012: vzpomínky pamětníků na vystěhování obyvatel Neveklovska a Sedlčanska za II. světové války ve středních Čechách*. Křižany: Mezi řekami, 2012, str. 100.

⁵⁵ *Historie.cs*. Vyhnání ze středních Čech [epizoda publicistického pořadu]. Česká republika, ČT, 2010. Premiéra: ČT2, 18. 11. 2010.

⁵⁶ SKRIEBELEIT, Jörg. Hradischko [aka Beneschau] In: MEGARGEE, Geoffrey P. *Encyclopedia of CAMPS AND GHETTOS, 1933–1945: Volume I: Early Camps, Youth Camps, and Concentration Camps and Subcamps under the SS-Business Administration Main Office (WVHA), Part A*. Bloomington a Indianapolis: Indiana University Press, 2009, str.616-617.

⁵⁷ Bratři VELÍŠKOVÉ. Úrocnice - Cvičiště vojsk SS - Historie vzniku výcvikového prostoru (3. část) [online]. 21. 7. 2008 [cit. 6. 5. 2020]. Dostupné z <https://www.urocnice.eu/clanky/cviciste-vojsk-ss/historie-vzniku-vycvikoveho-prostoru-_3_-cast_.html>.

⁵⁸ SKRIEBELEIT, Jörg. Hradischko [aka Beneschau] In: MEGARGEE, Geoffrey P. *Encyclopedia of CAMPS AND GHETTOS, 1933–1945: Volume I: Early Camps, Youth Camps, and Concentration Camps and Subcamps under the SS-Business Administration Main Office (WVHA), Part A*. Bloomington a Indianapolis: Indiana University Press, 2009, str. 616-617

„Nazítří 9.dubna při vstávání, které bylo jako vždy o 5.hodině ranní, byli jsme obstoupeni novou kompanií mladých SS ozbrojených puškami a kulomety. Počali nás seřazovati po pěti tváři ke zdi a ve vzdálenosti 10 metrů postavili za našimi zády dva kulomety – měli jsme býti zřejmě masakrováni. Co se vlastně bude přesně dít? Přешel nějaký SS, zdá se uvědomiti velitele tábora. Tento přišel vyjednávat s důstojníkem skupiny SS a pro tuto chvíli bylo upuštěno od této temné a strašné scény. Byli jsme vyděšeni a kopanci, ranami karabáčů, kolbami našich strážců seřazeni do kolon. Byly utvořeny tři skupiny po sto mužích. K sedmé hodině nastoupili jsme cestu ke kopání příkopů. Náhle po čtvrt hodinovém pochodu zazněl rozkaz: „K zemi!“ Na znamení museli jsme se natáhnout na zem a rukama vpředu a hlavou přitisknutou k zemi. Pak následovala střelba. Deset metrů za námi počaly rachotit kulomety. Třicet lidí je mrtvo, jiní ranění a skoro sklapování. Pak náhle nový rozkaz: „Vztyk!“ a kolona se dala do pochodu. SS nám rozkázali zpívat. Francouzům Madelon, Polákům a Němcům jejich nápěvy. Bylo by nutno slyšet tuto kakofonii vycházející z hrdel sevřených hrůzou.“⁵⁹

Dubnové dny popisuje francouzský vězeň Jean Ménez v knize „Mémoires de Captivité 1943-1945“: *„Další den ráno po probdělé noci nám hvízd Paulovy píšťaly nahnal strach. Jak proběhne dnešní den? Vráti se mladí junkeři? Kolik mrtvých napočítáme dnes? A kteří z nás to budou? (...) Hustá mlha způsobuje, že nevidíme na krok, když opouštíme brány tábora. Jdeme skrz les a pak se objeví cedule Závist, místo, kde se včera odehrál ten strašný masakr. Scénář se opakuje. Důstojník SS v čele řady se zastavuje na kraji silnice. Junkeři zastávají stejnou pozici jako včera. A důstojník zase zařve: „Hinlegen!“ Když zazněly první výstřely, byl jsem už na zemi spolu s Théem a dvěma dalšími druhy. „Aufstehen!“ „Hinlegen!“ Střelba z pušek se ozývá z houští. „Aufstehen!“ „Auf Marsch!“ Odcházíme, aniž bychom měli ponětí, kolik našich kamarádů bylo zabito. Slyšíme jen sténání zraněných. Ale ne dlouho, za chvíli je dorazí střelou z pušek. Nakonec vycházíme z lesa. Včera masakr skončil v tomto bodě, ale dnes jde o masakr daleko horší. „Hinlegen!“ Tentokrát pušky míří do zástupu zepředu. K zemi padají dvě těla. Jeden SS k nim přichází, zamíří za hlavu a dvakrát vystřelí. „Aufstehen!“ „Auf Marsch!“ Při odchodu míváme rozstřílená těla.“⁶⁰*

⁵⁹ TESSONNEAU Rémy. Jacques l'ami d'Achille - Un Agent français de la Guerre secrète "Réseau Evasions" - 1940 – 1945. Paříž: Chassany & Cie, 1946, str.164-175. (překlad z DONDA, Rudolf. Kronika Hradišťka z let1954-1962, str. 161)

⁶⁰ HAŠKOVÁ, Lucie. Výstava o koncentračním táboře Hradišťko: Když pampelišky nekvetly. Hradišťko, Obec Hradišťko, 16. 6. – 28. 7. 2012.

26. dubna 1945 pak konečně začala evakuace tábora. Nemocní vězni byli zavražděni injekcemi a ostatní se vydali pěšky na nádraží do Měchenic.⁶¹ „*Podél Vltavy jdeme přes Davli až na nádraží do Měchenic. Několik vagónů zde stojí připravených k odjezdu. Ale chybí lokomotiva, která má přijet až pozítří*“⁶² Zde čekali tři dny bez jídla a pití namačkání v dobytčích vagónech na vězně z Vrchotových Janovic. „*Na konci války všechny vězně z Hradištka přivedli na měchenické nádraží a všichni byli namačkáni asi v pěti otevřených zamřížovaných vagónech, kde stáli několik dní. Celá obec se skládala pro ně na jídlo, ženské se střídaly a vařily jim. Já jsem dávala brambory a vločky. Kákové dovolili, že jim navařené jídlo můžeme dávat. Jednou jsem jela z Prahy a vezla jsme rohlíky. Šla jsem k vagónům a těm trestancům jsem ty rohlíky podávala. A oni měli takový hlad, že by mi bývali ukousli i prsty.*“⁶³ Transport smrti, ke kterému byly připojeny ještě další vozy s muži z Buchenwaldu a ženami z Ravensbrücku, osvobodili mezi Kaplicí a Velešínem v jižních Čechách partyzáni.⁶⁴

4.3. Svědectví vězňů

4.3.1. Jaromír Schütz

V roce 1942 byl Jaromír Schütz totálně nasazen ve Škodových závodech jako pomocný dělník. „*Musel jsem například vykládat vagon koksu, ale vidlemi to nešlo napíchnout, tak jsem to musel házet rukama, samozřejmě bez rukavic. Také jsem pracoval v kotelně, kde jsem vynášel velké popelníky. Byla to hrozná práce, strašný smrad z kouře. Žádal jsem, aby mě přeložili na jinou práci, ale nevyhověli mi, tak jsem tam přestal chodit.*“ Za to byl odsouzen na pět měsíců pobytu v pracovní-výchovném táboře Hradištko. Svůj pobyt v táboře popisuje takto: „*Tak jsme se ocitli na území vojenského cvičiště SS. Dovedli nás do pracovní-výchovného tábora na Hradištko, kde nás převzali protektorátní četníci. Ostříhali nás dohola a oblékli do starých vojenských uniforem obarvených na černo. Byli jsme ubytováni v dřevěných domech – teskobarákách, kde jsme spali na holých prknech bez slamníků. Deku jsme měli jen jednu, takže jsme spali oblečení. V zimě tam tak profukovalo, že průvan tu deku nadzvedával. Program byl asi takový: ráno byla rozcvička, takže se běhalo kolem baráků. Potom jsme vypili černou kávu a snědli kousek chleba. V poledne byla čistá*

⁶¹ HAŠKOVÁ, Lucie. Hradištko v době fašistické okupace. In: *Mezi Vltavou a Sázavou: 1061-2011*. Krňany: Mezi řekami, 2011, str.207.

⁶² Z knihy Jeana Méneze, HAŠKOVÁ, Lucie. *Výstava o koncentračním táboře Hradištko: Když pampelišky nekvetly*. Hradištko, Obec Hradištko, 16. 6. – 28. 7. 2012.

⁶³ Z vyprávění Anny Richterové, HAŠKOVÁ, Lucie. *Výstava o koncentračním táboře Hradištko: Když pampelišky nekvetly*. Hradištko, Obec Hradištko, 16. 6. – 28. 7. 2012.

⁶⁴ HAŠKOVÁ, Lucie. Hradištko v době fašistické okupace. In: *Mezi Vltavou a Sázavou: 1061-2011*. Krňany: Mezi řekami, 2011, str.207.

polévka a večer něco k večeři, když byly brambory, tak jsme je snědli i se slupkami. Lehko jsme dostali úplavici, ale žádné léky tu neexistovaly. Na Hradištku jsme jednou viděli králíkárnou a u ní tvrdý chleba pro králíky. Měli jsme takový hlad, že jsme ten chleba ukradli. Pracovali jsme hodně hodin, tak na nás fasovali víc potravin, ale nedostali jsme ani to základní. V dodávkách byly i cukrovinky, ale ty jsme v životě neviděli. To si četníci nosili domů. V táboře byla voda na mytí jen studená. Nejhorší byly šatní vši. To jde na nervy. Pořád to po nás lezlo, nekousalo, to ne, ale pořád lezlo. Vyměnili jsme si prádlo za čisté a bylo to to samé. Jendou udělali odvšivovací akci – studenou vodou. To k ničemu nevedlo, to bylo jen k smíchu. Pracovali jsme na silnicích, bourali jsme chaty a také jsme kopali ve skále. Tam se povídalo, že tam jednoho vězně zabili. Pak postupovala východní fronta a Němci potřebovali vězně z koncentráků umístit v táborech na západě. Pracovní tábor jsme tedy připravovali pro politické vězně. Museli jsme zesilovat ploty z ostnatého drátu natříkrát. Pak jsme ty vězně, kteří přišli po nás, viděli. Měli pruhované obleky a čísla a vlaječky podle národnosti. My jsme měli hlad, ale oni ještě větší. Když jsme šli po tom place, kde stáli a hlídal je jeden ozbrojený německý voják, položili jsme jim kousky chleba na zem, aby to ten voják neviděl, a očima jsme jim dávali znamení.“⁶⁵

4.3.2. Jean Geoffroy

Jean Geoffroy se narodil v rodině se silnou republikánskou tradicí: jeho otec a dědeček byli starostou Malaucène, jeho rodné vesnice. Rozhodl se pokračovat v rodinné tradici a po doktorátu, který získal v Grenoblu, se přestěhoval v roce 1932 jako notář v Apt a následující rok se stal starostou Saint-Satuminles-Apt. Pro „nepřátelský přístup k národní revoluci“ byl v roce 1941 ho Vichistický režim zbavil obou funkcí. Jako velký vlastenec se účastnil akcí Résistance⁶⁶ a oživoval síť Vérité-Combat.⁶⁷

7. srpna 1943 byl zatčen gestapem a byl internován v Avignonu, poté byl v sběrném táboře Compiègne, než byl deportován do Buchenwaldu. Odtud se přes Flossenbürg dostal do Hradištku. Po návratu do Francie byl vyznamenán medailí odporu a čestnou legií. V roce 1986 znovu vydal knihu svědectví „Au temps des crématoires“ o své zkušenosti v koncentračních táborech. V tomto úryvku popisuje odvšivování: „V německých táborech se

⁶⁵ ŠMERÁK, Václav. ed. *Almanach: ohlédnutí: 1942-2012: vzpomínky pamětníků na vystěhování obyvatel Neveklovska a Sedlčanska za II. světové války ve středních Čechách*. Křtiny: Mezi řekami, 2012, str. 103.

⁶⁶ Francouzská hnutí, která bojovala proti nacistické německé okupaci Francie a kolaborativnímu Vichistickému režimu během druhé světové války.

⁶⁷ Anciens sénateurs IVème République : GEOFFROY Jean [online]. [cit. 4. 5. 2020]. Dostupné z <http://www.senat.fr/senateur-4eme-republique/geoffroy_jean000114.html>.

kladl zásadní důraz na odvšívování. V Buchenwaldu jsme vši neměli, protože tam byla celková hygienická situace daleko lepší. Ale na Hradištku všude visely nápisy s výhružnými slovy: „Eine laus, dein tot! (Jediná veš je tvoje smrt!)“ Každý večer po práci probíhala odvšívovací vizita. Jeden vězeň po druhém si nahý stoupl na stoličku a velitel cimry a jeho pomocník prohlíželi každý záhyb našeho těla pomocí dřevěné hole, kterou nadzvedávali naše končetiny. Jiný z pomocníků mezitím prohlížel naše hadry. Tuto prohlídku jsme podstupovali každý večer a byl to jeden z nejhorších momentů celého dne. Když jsme se vrátili z práce, byli jsme vyčerpaní k smrti. Kápoové se usilovně snažili tyto seance prodlužovat, jak to jen šlo, a mučit nás tím. Bili nás, když objevili hodně vši (i když jsme proti tomu nemohli nic dělat). A bili nás znovu, když jsme nechali nějakou veš utéct. Během poslední zimy bylo už vši tolik, že bylo jasné, že ani každodenní ohledávání nestačí. Množily se v matracích a dekách. Naše vyhlídky na kruté mlácení se tedy každým dnem zvyšovaly. Strašně jsme se báli prohlídek vši. Jejich vidina nás pronásledovala jako noční můra.“⁶⁸ O dva roky později byl Jean Geoffroy povýšen na hodnost důstojníka čestné legie. Zemřel ve svém domě ve věku 86 let.⁶⁹

4.3.3. Gabriel Gay

Gabriel Gay byl francouzský vikář z farnosti Nantua, který odsuzoval válčení a fašistickou okupaci. Když 14. prosince 1943 přišli do Nantua nacisté a začali hromadně zatýkat odbojáře, dobrovolně se vydal do rukou nacistů. Po roce pobytu ve sběrném táboře Compiègne se dostal přes Buchenwald a Flossenbürg do koncentračního tábora Hradištko. Spolu s ním zůstalo sedm jeho přátel z Nantua, z nichž se konce války dočkal pouze jeden. Od podzimu roku 1944 si dopisoval se štěchovickým farářem Aloisem Bětíkem. Latinsky psané dopisy se tak staly autentickým dokladem o životě v táboře. Korespondenci umožnil mladý kněz Welner totálně nasazený v davešských tunelech, po kterém farář Bětík posílal mimo dopisy i hostie a předměty denní potřeby.⁷⁰

Během dubnových masakrů v táboře Gabriel Gay údajně prohlásil: „Pokud můj ubohý život zastaví tyto masakry, nabízím ho dobrovolně“. Při třetím pochodu smrti, kdy mezi vězni vypukla při ranním nástupu panika, neboť každý chtěl zaujmout místo v popředí kolony, stoupl si mezi své krajany z Nantua na konec řady. Cestou na Třebsín byl postřelen do paže. Přestože mu jeho spoluvězni nabízeli oporu, dobrovolně se připojil ke skupince zraněných,

⁶⁸ ŠMERÁK, Václav. ed. *Almanach: ohlédnutí: 1942-2012: vzpomínky pamětníků na vystěhování obyvatel Neveklovska a Sedlčanska za II. světové války ve středních Čechách*. str. 99-100

⁶⁹ Anciens sénateurs IVème République : GEOFFROY Jean [online]. [cit. 4. 5. 2020]. Dostupné z <http://www.senat.fr/senateur-4eme-republique/geoffroy_jean000114.html>.

⁷⁰ DONDA, Rudolf. *Kronika Hradištká z let 1954-1962*, str. 167.

které esesmani odvedli do blízkého lesa, odkud se vzápětí ozvalo několik výstřelů. Gabriel Gay zemřel 11. dubna 1945.⁷¹

⁷¹ Obec Hradištko. Naučná stezka *Vystěhované Hradištko*. Hradištko, Obec Hradištko. Dostupná z <<http://tourist.posazavi.com/cz/NatureTrail.aspx?ArticleId=3408>>.

5. Konec války

S vývojem průběhu války Němci začali již na jaře roku 1944 s postupným opevňováním prostor cvičiště. Bylo rozhodnuto, že opevňovací práce provede velitelství cvičiště v úzké součinnosti se školami zbraní SS, které se v prostoru cvičiště nacházejí. Na jaře 1945 se pak ještě vystupňovalo úsilí související s opevňováním cvičiště. Byly budovány protitankové příkopy, budovaly se zátarasy na silnicích, byly podminovávány důležité mosty, budovaly se zákopy a minová pole apod. V případě potřeby bylo připraveno i vyhození stavidel u velkých rybníků tak, aby došlo k zaplavení určeného území.

S postupem Rudé armády vyvrcholil v posledním dnech dubna a na začátku května 1945 příliv německých utečenců. Pro zachování pořádku v prostoru cvičiště bylo stanoveno, že uprchlíci mohou v prostoru cvičiště strávit pouze jednu noc a pak musí pokračovat dále. Že v prostoru cvičiště nebyla situace příliš jednoduchá, svědčí i to, že ještě v květnu 1945 se na území cvičiště nacházelo stále ještě 25 až 30 tisíc vojáků jednotek SS. Kromě jiného se odsud formovala pomoc německým jednotkám v období Pražského povstání.

Tak, jak se blížila ke cvičišti vojska Rudé armády, Němci se stále více zabývali zajištěním ústupových cest k západním hranicím Čech z důvodu jejich případné kapitulace vojskům západních spojenců. Přesto ještě i v tomto období se stalo ze strany Němců mnoho zvěstev a krvavých zločinů jednak proti zajatcům v táborech a jednak i proti samotnému českému obyvatelstvu. Ústupová trasa z 8. a 9. května vedla ve směru Benešov – Konopiště – Vatečkov – Neveklov – Křečovice a dále na Kamýk nad Vltavou.⁷²

5.1. Archiv K.H.Franka

Ženíjní škola Hradištko dostala od Německého státního ministra K. H. Franka pokyn najít úkryt pro uložení písemností, zvláště z Frankova ministerstva. Ženisté využili již existujících štol zbylých po těžbě zlata v údolí potoka Dušno (obr. č. 6). Spolu s vězni z koncentračního tábora uložili do štol desítky dřevěných beden dovezených z Prahy.⁷³

⁷² VELČ. Úrocnice - Cvičiště vojsk SS - Zánik cvičiště Waffen SS na Benešovsku [online]. 9.6.2010 [cit. 6. 5. 2020]. Dostupné z <<https://www.urocnice.eu/clanky/cviciste-vojsk-ss/konec-cviciste-waffen-ss-na-benesovsku.html>>.

⁷³ Obec Hradištko. Naučná stezka *Vystěhované Hradištko*. Hradištko, Obec Hradištko. Dostupná z <<http://tourist.posazavi.com/cz/NatureTrail.aspx?ArticleId=3408>>.

O uložení archivu informovalo francouzské velvyslanectví dle svědectví zajatého příslušníka SS Güntera Achenbacha, který archiv pomáhal ukrýt. Avšak Česká strana na tuto zprávu nijak nereagovala, a tak se iniciativy chopili Američané. Během dvou dní se jim povedlo odkrýt a odminovat vstup do štol. 11. února odvezli 32 beden bez vědomí českých úřadů archiv a odvezli ho do Ameriky.⁷⁴ Až po jejich odjezdu se o případ začala zajímat československá vláda a poslala americké vládě oficiální protest. Bedny byly vráceny zpět do Prahy 2. března 1945.⁷⁵ Jejich obsah tvořily dokumenty z kanceláře státního tajemníka u říšského protektora, později německého státního ministra pro Čechy a Moravu Karla Hermanna Franka. Následně posloužily jako důkazní materiál při jeho obžalobě a odsouzení k trestu smrti a jsou klíčové pro naše pochopení let 1939–1945. I dnes se ale stále pátrá po údajném „Štěchovickém pokladu“, které by měly být ukryté v okolí Štěchovic.⁷⁶

5.2. Pražské povstání

Počátkem dubna 1945 byla sestavena vojenská jednotka „Wallenstein“. Její součástí byl i pluk „Kampfgruppe Klein“ složený z frekventantů ženijní školy Hradištko, jimž velel SS-Oberführer Emil Klein. Po vypuknutí Pražského povstání 5. května 1945 postupovala jednotka „Wallenstein“ od jihu na Prahu a cestou vraždily české lidi, kteří statečně bránili postupu vojska. Nejvíce obětí bylo v obcích Psáry, Dolní Břežany nebo Zlatníky.⁷⁷

Postup jednotek byl veden dvěma bojovými skupinami po obou březích Vltavy. Skupina na levém břehu tvořil „Kampfgruppe Klein“ a postupovala přes Zbraslav na Smíchov. Skupina na levém břehu postupovala proti Krči a Pankráci a velel ji SS-Standartenführer Wolfgang Jörchel.⁷⁸ Všechny jednotky divize „Wallenstein“ měly do rána 6. května dorazit na okraje Prahy a zahájit útok z několika směrů.⁷⁹ V Praze vyrostlo z 5. na 6. května asi dva tisíce barikád, jen na území dnešní Prahy 4 jich bylo 145, v bojích zde přišlo život více než 800 vlastenců.⁸⁰ Jednotky „Wallenstein“ mají na svědomí nejtěžší boje v Praze,

⁷⁴ Obec Hradištko. Naučná stezka *Vystěhované Hradištko*. Hradištko, Obec Hradištko. Dostupná z <<http://tourist.posazavi.com/cz/NatureTrail.aspx?ArticleId=3408>>.

⁷⁵ ŠMERÁK, Václav a Jiří ŠKUBA. Kraj ve spárech nacistické orlice. In: *Mezi Vltavou a Sázavou: 1061-2011*. Krňany: Mezi řekami, 2011, str.196-217.

⁷⁶ Obec Hradištko. Naučná stezka *Vystěhované Hradištko*. Hradištko, Obec Hradištko. Dostupná z <<http://tourist.posazavi.com/cz/NatureTrail.aspx?ArticleId=3408>>.

⁷⁷ ŠMERÁK, Václav a Jiří ŠKUBA. Kraj ve spárech nacistické orlice. In: *Mezi Vltavou a Sázavou: 1061-2011*. Krňany: Mezi řekami, 2011, str. 214.

⁷⁸ gruppe.drei. Bojová skupina SS Wallenstein [1945-1945] : Bojové skupiny [online]. 24. 11. 2006 [cit. 6. 5. 2020]. Dostupné z <<https://www.valka.cz/Bojova-skupina-SS-Wallenstein-1945-1945-t126>>.

⁷⁹ Obec Hradištko. Naučná stezka *Vystěhované Hradištko*. Hradištko, Obec Hradištko. Dostupná z <<http://tourist.posazavi.com/cz/NatureTrail.aspx?ArticleId=3408>>.

⁸⁰ ŠÍR, Vojtěch. Masakry českých civilistů a zajatců během Pražského povstání | Fronta.cz [online]. 22. 4. 2015 [cit. 6. 5. 2020]. Dostupné z <<https://www.fronta.cz/dokument/masakry-civilistu-a-zajatcu-behem-prazskeho-povstani>>.

u školy Na Zelené Lišce nebo masakr v Úsobské ulici (dnešní ulice Obětí 6. května), kde bylo zavražděno 51 civilistů.⁸¹

5.3. Kapitulace

Až po podepsání příměří 8. května v Remeši začalo vedení cvičiště vyjednávat o kapitulaci. Velitel cvičiště Alfred Karrasch byl ve vyjednávání velmi rychlý. Ještě ten den dojednal příměří s benešovským národním výborem a podstatná část jednotek z benešovského cvičiště se dostala do amerického zajetí na rozdíl od jiných jednotek účastnících se Pražského povstání.⁸²

⁸¹ Praha 4 na barikádách – Ústav pro studium totalitních režimů [online]. [cit. 6. 5. 2020]. Dostupné z <<https://www.ustrcr.cz/vystavy/praha-4-na-barikadach/>>.

⁸² *Historie.cs*. Vyhnání ze středních Čech [epizoda publicistického pořadu]. Česká republika, ČT, 2010. Premiéra: ČT2, 18. 11. 2010.

6. Návrat obyvatel

Už 8. května 1945 vydal Národní výbor v Benešově vyhlášku, která zakazovala návrat vystěhovalcům na území cvičiště, a to především z bezpečnostních důvodů, ale lidé se i přes riziko začali vracet zpátky do svých domovů. V lesích se stále ještě ukrývali SS jednotky a v rámci opevňování a cvičení ve výcvikovém prostoru, byli v celém kraji nastražené miny. Miny zde byli odkrývány až do 70. let. Navíc část původních obyvatel se ani neměla kam vrátit. Němci během svého působení na cvičišti srovnali se zemí 188 domů a dalších 2771 budov bylo poškozeno.⁸³ Navrátilší se pan Jan Zajíček z Vysokého Újezdu říká: „*Ploty nebyly, okna nebyla, dveře nebyly. Všude bordel. Než jsme se stěhovali, tak jsme museli všechno mít zametený, odevzdat od baráku a když jsme přišli, tak to bylo všechno zplundrovaný. (...) No, co jsme měli dělat, když je to naše. To jsme se museli vrátit. (...) Když jsem šel do sklepa, tak jsem se tam bál, protože všude byl bordel, sláma. Teď jsem nevěděl, když to budu vyklízet, jestli tam něco není nastraženo, nebo není. Prostě to bylo hrozný.*“⁸⁴

Pan Jaromír Petrášek z Krňan se vrátil, co nejdříve, to šlo: „*Ani jsem nečekali, jestli nám dají svolení nebo ne. Oni tenkrát to chtěli zabrat taky nějaký takový, jak se říká, společenstvo a že by nás sem nepustili vůbec. No, ale my jsme všichni protestovali, kdo jsme byli v Hradištku v Krňanech, a tak nás nechali sem nastěhovat zpátky. (...) Ségra pucovala kamna a našla tam celý pás, kus toho kulometu, pod troubou strčený. Stačilo rozžát a bylo to všechno v čudu.*“⁸⁵

Situaci v Hradištku popisuje paní doktorka Eva Stupková: „*Prakticky se lidé většinou vrátili. Do chat ne. Chaty byli většinou rozbořené. Kdo tu zůstal s Němci, ten měl domek. Už tenkrát byla taková sametová revoluce. Nikdo jim nic nevyčítal. Jména i vím. Jejich potomci žijí mezi námi. (...) Na zahradě byla obrovská bouda dřevěná se dvěma petlicema a zámekama. Byla plná krabic vypadaly jako červené obaly od bývalé cikorky „DYNAMIT, DYNAMIT, DYNAMIT“ a dokonce i šňůry a rozbušky. Oni to chtěli vyhodit a to nestačili.*“⁸⁶

Úryvek z kroniky popisující Hradištskou školu: „*Plot kolem zahrady a celého pozemku zmizel; železný byl odřezán od betonu. Okna byla vytlučena, některá i s okenními*

⁸³ ŠTĚPÁNKOVÁ, Jana. *Vzpomínková vyprávění z Neveklovska*: diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2010, str. 48. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Bohuslav Šalanda, CSc.

⁸⁴ *Die Aussiedlung – Vystěhování Neveklovska* [dokumentární film]. Josef Dlouhý. Česká republika: Mezi řekami, z.s., 2008.

⁸⁵ *Die Aussiedlung – Vystěhování Neveklovska* [dokumentární film]. Josef Dlouhý. Česká republika: Mezi řekami, z.s., 2008.

⁸⁶ *Die Aussiedlung – Vystěhování Neveklovska* [dokumentární film]. Josef Dlouhý. Česká republika: Mezi řekami, z.s., 2008.

rámy, elektrické vedení zprůtrháno a osvětlovací tělesa zmizela. Téměř všechny zámky u dveří byly vytrhány. Okna a dveře byly i jinak poškozeny. Zahrada na severní straně budovy padla za obětí nové, dlážděné silnici. Střecha na západní straně budovy byla poškozena výbuchem muničního skladiště v „Haberně“ a všude ještě ležely vojenské náboje, rozbušky, granáty, ba i miny! A v této škole se mělo zahájit vyučování.“⁸⁷

Ze začátku se stát postavil proti znovuosídlení a byla vydána směrnice, že území má být využito k intenzivní hospodářské činnosti a rekreaci. To ovšem nikomu nezabránilo v návratu a pod tlakem událostí se nakonec povolilo volné dosídlení celé vysídlené oblasti. Bylo nutné obnovit zničené polnosti a domy. Za tímto účelem vznikl Fond národní obnovy, který byl ustanoven 25. října 1945 dekretem prezidenta Edvarda Beneše č. 108/1945 Sb. Tímto dekretem byl konfiskován veškerý majetek nepřátel České republiky a ustanoven Fond národní obnovy při každém osídlovacím úřadě. Mezi nepřátele České republiky patřila i Německá říše a celý *Truppenübungsplatz Böhmen* takto přešel zpět do českých rukou. Osídlovací úřad pak měl na starosti navrácení majetku původním majitelům.

Aby se udržel hospodářský provoz na bývalých SS Hofech a aby celý proces obnovy proběhl hladce byl vytvořen dočasný orgán Národní správa zemědělských podniků bývalého cvičiště Benešov. Bylo rozhodnuto, že sklizeň bude zajištěna kolektivně a poté proběhne parcelace pozemků.⁸⁸ Obnova zničených pozemků byla velmi náročná. Ke slíbenému knihovnímu vyrovnání došlo až v polovině padesátých let a někteří se žádného odškodnění nikdy nedočkali.⁸⁹ Jan Zajíček dodává: „*Němci vykupovali baráky normálně, dávali to do záložny a kdo si to vybral v té válce a vrátil se zpátky, tak na tom baráku měl dluh. Přestože se odhadovali škody, kolik na tom baráku je škod, nedostali jsme od státu vůbec nic.*“

⁹⁰Podobně na tom byla i Eva Stupková: „*Nějak se to sepisovalo a nikdo nám nic nedal. Myslím, že se něco sepisovalo. Potom nějaký finanční úřad z toho vypočítal daně a ten list přišel s vypočítanými daněma, ale my jsme nic nedostali, tak jsme taky nic nezaplatili.*“⁹¹

⁸⁷ ZOUZAL, Tomáš. *Transfer českého obyvatelstva z vojenského cvičiště SS Benešov a jeho sociální dopady (1942–1945)*: bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2011. str. 108. Vedoucí bakalářské práce Profesor PhDr. Eduard Kubů, CSc.

⁸⁸ ŠTĚPÁNKOVÁ, Jana. *Vzpomínková vyprávění z Neveklovska*: diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2010, str. 47. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Bohuslav Šalanda, CSc.

⁸⁹ *Die Aussiedlung – Vystěhování Neveklovska* [dokumentární film]. Josef Dlouhý. Česká republika: Mezi řekami, z.s., 2008.

⁹⁰ *Die Aussiedlung – Vystěhování Neveklovska* [dokumentární film]. Josef Dlouhý. Česká republika: Mezi řekami, z.s., 2008.

⁹¹ Tamtéž.

6.1. Náš návrat

Moji praprarodiče si postavili chatu na okraji Hradištka v roce 1936. Předtím než se začalo se zabíráním území, je varovali známí a oni měli možnost si nějaké věci schovat na nádraží v Pikovicích (dnešní Petrov u Prahy). Zpátky se vrátili, poté, co se otevřelo cvičiště, tedy na podzim roku 1945. Chata se nacházela v bezprostřední blízkosti tábora, a tak nebyla nijak poškozená. Ovšem po válce tady byla ubytována Rudá armáda a posléze i Svobodova armáda a ta si s sebou při odchodu pár věcí vzala.

Na plánu tábora jde nejspíše vidět i naše chata (č. 11). Nebyla tedy přímo součástí tábora, ale sloužila jako ubytování pro ostrahu. Koncentrační tábor tak zasahoval na náš pozemek jenom okrajově, a to dřevěnou strážní věží, která už dnes samozřejmě nestojí. Strážní věže stály v táboře vždy v rozích a sloužily k monitorování vězňů. Ta „naše“ jde ještě vidět na fotografiích z jara roku 1947 (obr. č. 8 a 9).

Dále se na naší zahradě zachovaly trosky jakési stavby, které jdou vidět na fotografii (obr. č. 10). Na rozdíl od zbytku tábora, který byl dřevěný je tato budova postavená z betonu, přesto to pravděpodobně byla součást tábora, ale k jakému účelu sloužila nevíme. Ze zbylých kamenů a betonu máme dnes zídku, podezdívku u kůlny a podsádku plotu. Z pobytu německých dozorců koncentračního tábora nám se zachovala židle (obr. č. 11) a pár dnes již ztracených pantoflů.

7. Památníky a co zbylo dodnes

U silnice do Pikovic stojí památník a tabule naučné stezky „Vystěhované Hradištko“, která připomíná, co se na tomto místě stalo. Památník tvoří kámen z Appellplatzu koncentračního tábora Flossenbürg. Za památníkem lze na několika místech podél oplocení chatařské osady nalézt zbytky betonové podezdívky z dob koncentračního tábora. Mezi chatami ještě stojí několik betonových sloupků a zbyly také betonové základy po strážních věžích v příkopu u silnice. Stále stojí také budova marodky, dnes využívaná jako rekreační obydlí (obr. č. 15). Další památník (obr. č. 13), tentokrát kříž s ostnatým drátem z koncentračního tábora stojí u silnice na Třebsín, kde došlo v dubnu 1945 k několika masakrům vězňů. Masakr také připomíná kříž ve stromě vyrytý údajně dělníkem Smetanou na místě, kde ležel jeden ze zastřelených vězňů (obr. č. 14).

Z budov, které Němci postavili pro potřeby cvičiště stojí například betonový bunkr na Sekance, střelnice pod vrchem Medník (obr. č. 12), nebo nedostavěná stanice policie přímo v Hradištku, která měla sloužit také jako věznice.

8. Závěr

Na začátku psaní práce mým cílem bylo přehledně sepsat vznik koncentračního tábora Hradištka a vše, co k němu vedlo, tedy i vznik cvičiště a zabírání půdy. To se podle mého názoru povedlo. Nejdůležitější pro mě bylo získat vzpomínky pamětníků a provázat je s mým popisem, tak aby vznikla práce, která podá ucelený obraz toho, co se opravdu stalo.

Závěrem bych ráda řekla, že psaní seminární práce mě bavilo. Bylo velmi zajímavé hledat nové informace a odkrývat, co se dělo na místě, o kterém jsem si myslela, že vím všechno. Zasluhou lidí, kteří se snaží udržovat povědomí o historii Hradištka bylo možné i po tolika letech. Teď když se o víkendů pojeď podívat na chatu, vždy si vzpomenu na Jeana Méneze, na Jeana Geoffroye, na Gabriela Gaye a na všechny ostatní. Díky psaní této seminární práce jsem se dozvěděla mnoho nového a jejím odevzdáním pro mě pátrání nekončí. Nejzajímavějším zjištěním během bádání pro mě bylo, že bydlím kousek od místa, kde bojové uskupení Wallenstein, které vyrazilo v květnu 1945 na Prahu, povraždilo desítky civilistů. Každý den chodím kolem památníků a desek na domech, ale nikdy jsem se nezajímala o to, co přesně se těmito lidem stalo. Tato zkušenost mi otevřela oči a ukázala, že každé místo má svou minulost a je jen na nás, jestli budeme dostatečně zvědaví, abychom ji odkryli. Odkrývat, co se stalo, je ale nesmírně důležité.

Tak jako tehdy za války lidé, kteří jeli po cestě z Hradištka do Pikovic nevěděli, že napravo od nich stojí tábor s pěti stovkami politických vězňů všech národností ani dnes většina lidí projíždějící po silnici neví, co se tu stalo. Ani neví, že jedou po silnici, kterou postavili vězni. Ti, kteří se zastaví si všimnou tabule naučné stezky nebo některého z památníků, ale tím to pro ně většinou skončí. Je potřeba, aby se lidé poučili a aplikovali svoje znalosti na dnešní dobu, aby se podobné věci neopakovaly a jestli tomuto moje práce pomůže, tak budu ráda.

9. Zdroje

9.1. Literatura

DONDA, Rudolf. *Kronika Hradištko z let 1954-1962*.

GEOFFROY, Jean. *Au temps des crématoires*. Cavaillon: Imprimerie Mistral, 1986. (Překlad z ŠMERÁK, Václav. ed. *Almanach: ohlédnutí: 1942-2012: vzpomínky pamětníků na vystěhování obyvatel Neveklovska a Sedlčanska za II. světové války ve středních Čechách*. Krňany: Mezi řekami, 2012. ISBN 978-80-260-2783-6.)

HÁŠKOVÁ, Lucie. *Hradištko 1310-2010*. 1. vyd. Hradištko: Obecní úřad Hradištko, 2010. 65 s., [8] s. fot. ISBN 978-80-260-2538-2.

MOYSAN, Daniel. MÉNEZ, Jean. *Mémoires de Captivité 1943–1945*. Francie: Theles, 2007. 180 str. ISBN 978-2847769524. (Překlad z ŠMERÁK, Václav. ed. *Almanach: ohlédnutí: 1942-2012: vzpomínky pamětníků na vystěhování obyvatel Neveklovska a Sedlčanska za II. světové války ve středních Čechách*. Krňany: Mezi řekami, 2012. ISBN 978-80-260-2783-6.)

PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, pův. význam a změny I.díl (A-H)*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1947. 726 s.

SKRIEBELEIT, Jörg. Hradischko [aka Beneschau] In: MEGARGEE, Geoffrey P. *Encyclopedia of CAMPS AND GHETTOS, 1933–1945: Volume I: Early Camps, Youth Camps, and Concentration Camps and Subcamps under the SS-Business Administration Main Office (WVHA), Part A*. Bloomington a Indianapolis: Indiana University Press, 2009. ISBN 978-0-253-35328-3.

ŠMERÁK, Václav. ed. *Almanach: ohlédnutí: 1942-2012: vzpomínky pamětníků na vystěhování obyvatel Neveklovska a Sedlčanska za II. světové války ve středních Čechách*. Krňany: Mezi řekami, 2012. ISBN 978-80-260-2783-6.

ŠMERÁK, Václav a Jiří ŠKUBA. Kraj ve spárech nacistické orlice. In: *Mezi Vltavou a Sázavou: 1061-2011*. Krňany: Mezi řekami, 2011, str.196-217. ISBN 978-80-260-0384-7.

ŘEBOUN, Ota. Říše SS v srdci Čech. In: ŠMERÁK, Václav. *Toulky mezi Vltavou a Sázavou: kratochvilný průvodce po cestách, kde se snoubí historie se současností*. Praha: Mladá fronta, 2013, str. 156–163. ISBN 978-80-204-2893-6.

TESSONNEAU, Rémy. *Jacques l'ami d'Achille – Un Agent français de la Guerre secrète "Réseau Evasions" - 1940 – 1945*. Paříž: Chassany & Cie, 1946. (překlad z DONDA, Rudolf. *Kronika Hradištká z let 1954-1962*.)

ZOUZAL, Tomáš. *Zabráno pro SS: zřízení výcvikového prostoru Böhmen v letech 2. světové války*. Praha: Naše vojsko, 2016. ISBN 978-80-206-1631-9.

9.2. Články

MATOUŠEK, Václav. Vzorné letovisko Hradištko. *Historická geografie*. 2015, roč. 41, č. 1, s. 47-81.

9.3. Studentské práce

ANDĚROVÁ, Kateřina. *Hradištko pod Medníkem: seminární práce z vlastivědy*. Praha: Karlova univerzita, Pedagogická fakulta, 1997/98. 55 str.

ŠTĚPÁNKOVÁ, Jana. *Vzpomínková vyprávění z Neveklovska: diplomová práce*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2010. 149 str. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Bohuslav Šalanda, CSc.

ZOUZAL, Tomáš. *Transfer českého obyvatelstva z vojenského cvičiště SS Benešov a jeho sociální dopady (1942–1945): bakalářská práce*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2011. 117 str. Vedoucí bakalářské práce prof. PhDr. Eduard Kubů, CSc.

9.4. Internetové zdroje

gruppe.drei. Bojová skupina SS Wallenstein [1945-1945] : Bojové skupiny [online]. 24. 11. 2006 [cit. 6. 5. 2020]. Dostupné z <<https://www.valka.cz/Bojova-skupina-SS-Wallenstein-1945-1945-t126>>.

REECE, T. Dennis. Mission to Štěchovice | National Archives [online]. Zima 2007. 26. srpna 2008 [cit. 6. května 2020]. Dostupné z <<https://www.archives.gov/publications/prologue/2007/winter/stechovice.html>>.

ŠÍR, Vojtěch. Masakry českých civilistů a zajatců během Pražského povstání | Fronta.cz [online]. 22. 4. 2015 [cit. 6. 5. 2020]. Dostupné z <<https://www.fronta.cz/dokument/masakry-civilistu-a-zajatcu-behem-prazskeho-povstani>>.

VELČ. Úročnice - Cvičiště vojsk SS - Zánik cvičiště Waffen SS na Benešovsku [online]. 9.6.2010 [cit. 6. 5. 2020]. Dostupné z <<https://www.urocnice.eu/clanky/cviciste-vojsk-ss/konec-cviciste-waffen-ss-na-benesovsku.html>>.

Bratři VELÍŠKOVÉ. Úročnice - Cvičiště vojsk SS - Historie vzniku výcvikového prostoru (1. část) [online]. 14. 2. 2008 [cit. 6. 5. 2020]. Dostupné z <<https://www.urocnice.eu/clanky/cviciste-vojsk-ss/historie-vzniku-vycvikoveho-prostoru.html>>.

Bratři VELÍŠKOVÉ. Úročnice - Cvičiště vojsk SS - Historie vzniku výcvikového prostoru (2. část) [online]. 21. 7. 2008 [cit. 6. 5. 2020]. Dostupné z <<https://www.urocnice.eu/clanky/cviciste-vojsk-ss/historie-vzniku-vycvikoveho-prostoru-2-cast.html>>.

Bratři VELÍŠKOVÉ. Úročnice - Cvičiště vojsk SS - Historie vzniku výcvikového prostoru (3. část) [online]. 21. 7. 2008 [cit. 6. 5. 2020]. Dostupné z <<https://www.urocnice.eu/clanky/cviciste-vojsk-ss/historie-vzniku-vycvikoveho-prostoru-3-cast.html>>.

Anciens sénateurs IVème République : GEOFFROY Jean [online]. [cit. 4. 5. 2020]. Dostupné z <http://www.senat.fr/senateur-4eme-republique/geoffroy_jean000114.html>.

Praha 4 na barikádách – Ústav pro studium totalitních režimů [online]. [cit. 6. 5. 2020]. Dostupné z <<https://www.ustrcr.cz/vystavy/praha-4-na-barikadach/>>.

9.5. Ostatní

Historie.cs. Vyhnání ze středních Čech [epizoda publicistického pořadu]. Česká republika, ČT, 2010. Premiéra: ČT2, 18. 11. 2010.

Die Aussiedlung – Vystěhování Neveklovska [dokumentární film]. Josef Dlouhý. Česká republika: Mezi řekami, z.s., 2008.

HAŠKOVÁ, Lucie. *Výstava o koncentračním táboře Hradištko: Když pampelišky nekvetly*. Hradištko, Obec Hradištko, 16. 6. – 28. 7. 2012.

Obec Hradištko. Naučná stezka *Vystěhované Hradištko*. Hradištko, Obec Hradištko. Dostupná z <<http://tourist.posazavi.com/cz/NatureTrail.aspx?ArticleId=3408>>.

10. Přílohy

10.1. Příloha č.1 - Etapy vystěhování⁹²

I.etapa:

- a) Ze soudního okresu Jílové: Brunšov, Hostěradice, **Hradištko**, Pikovice, Rakousy
- b) Ze soudního okresu Neveklov: Blaženice, Břežany (etapa Ib), Malešice, Jablonná, Kamenný Přívoz, Krňany, Lešany (etapa Ib), Lhota, Loutí, Makovice, Měřín, Nebřich, Nedvězí, Nová Ves, Podělusy, Rabyně, Teletín, Třebsín, Tuchyně, Vensov, Větrov, Vysoký Újezd, Závist.

II. etapa:

- a) Ze soudního okresu Benešov: Buková Lhota, Bukovany, Hůrka, Hvozdec, Chlístov, Pecerady, část Poříčí nad Sázavou, Úročnice, Václavice, Vatěkov, Vidláková Lhota, Zbožnice, Žabovřesky
- b) Ze soudního okresu Neveklov: Benice, Černíkovice, Dunávice, Dunávičky, Chářovice, Chleby, Chrást'any, Hamry, Krusičany, Lipka, Mlékovice, Netvořice, Oušnice, Radslavice, Soběšovice, Větrov, Všetice

III. etapa:

- a) Ze soudního okresu Benešov: Bezejovice, Doloplazy, Hůrka, Chvojen, Jankovice, Jírovice, Konopiště, Kožlí, Mlýny, Nesvačily, Petrovice, Pomněnice, Příbyšice, Semovice, Tisem, Tvoršovice
- b) Ze soudního okresu Neveklov: Blažim, Břevnice, Borovka, Dlouhá Lhota, Dubovka, Hůrka – Kapinos, Chvojínek, Krchleby, Křečovice, Lhota, Libeč, Štětice, Nahoruby, Neštětice, Neveklov, Poličany, Řehovice, Skrýšov, Spolí, Stranný, Strážovice, Tikovice, Tloskov, Ústí, Vlkovice, Vráce, Zádolí, Záhoří, Zahrádka, Zaječí, Zálesí, Zárybnice, Zderadice, Zhorný, Živohošť
- c) Ze soudního okresu Sedlčany: Paseky

IV. etapa:

- a) Ze soudního okresu Neveklov: Brdečný, Hodědice, Hořetice, Hůrka

⁹² Bratři VELÍŠKOVÉ. Úročnice - Cvičiště vojsk SS - Historie vzniku vycvikového prostoru (1. část) [online]. 14. 2. 2008 [cit. 6. 5. 2020]. Dostupné z <<https://www.urocnice.eu/clanky/cviciste-vojsk-ss/historie-vzniku-vycvikoveho-prostoru.html>>.

b) Ze soudního okresu Sedlčany: Bříšejov, Bučily, Buzice, Červený Hrádek, Dubliny, Dublovice, Hradištko, Hrazany, Hluboká, Chlum, Kňovice, Kňovičky, Křepenice, Lhotka, Líchovy Luky, Nalžovice, Nová Ves, Osečany, Oboz, Podhájí, Prosenice, Prosenická Lhota, Příčovy, Sestrouň, Suchdol, Úsuší, Vítěz, Volběhy, Zběřaz, Zvěrotice

V. etapa:

a) Ze soudního okresu Neveklov: Maršovice, Podmaršovice, Sedlečko, Strnadice, Šebánovice, Zálesí

b) Ze soudního okresu Votice: Brašnice, Božkovice, Drachkov, Janovice, Manělovice, Městečko, Minartice, Mrvice, Libohošť, Podolí, Radošovice, Rudoltice, Slavkov, Sledovice, Tožice, Vrchotovy Janovice, Zahořany, Zahradnice

c) Ze soudního okresu Sedlčany: Bořená Lhota, Štětkovice, Klimětice, Prosenická Lhota

Mimo tyto etapy byly vyklizeny do 1. srpna 1943 Sedlčany, část města Benešova obce Bystřice.

10.2. Obrazové přílohy

Seznam obrazových příloh

Obrázek 1: Vyhláška nařizující vystěhování z Hradištko a dalších obcí do 1. září 1942. Foto kniha „Mezi Vltavou a Sázavou: 1061-2011“

Obrázek 2: Cvičení příslušníků SS s čuný na Vltavě, nedatováno. Foto archiv Lucie Haškové.

Obrázek 3: Vila v táboře Hradištko, ve které sídlilo velitelství tábora, c.1942. Foto archiv L. Haškové.

Obrázek 4: Fotografie pracovně-výchovného tábora, v pozadí vila s velitelstvím, v popředí chatařská osada, c.1942. Foto archiv L. Haškové.

Obrázek 5: André Lachaud z Chaville po osvobození z Hradištko, c.1945. Foto reprint knihy "Au temps des crématoires".

Obrázek 6: Pohled na štolu, ve které byl uložen archiv K. H. Franka, květen 2020. Foto autorka.

Obrázek 7: Plánek pracovně-výchovného tábora vypracovaný pražskou firmou J. Kratochvíl a O. Panuš, nedatováno. Foto archiv L. Haškové.

Obrázek 8: Strážná věž v rohu naší zahrady, jaro 1947. Foto rodinný archiv autorky.

Obrázek 9: Strážná věž v rohu naší zahrady, jaro 1947. Foto rodinný archiv autorky.

Obrázek 10: Zbytky stavby pod naší chatou v Hradištku, nedatováno. Foto rodinný archiv autorky.

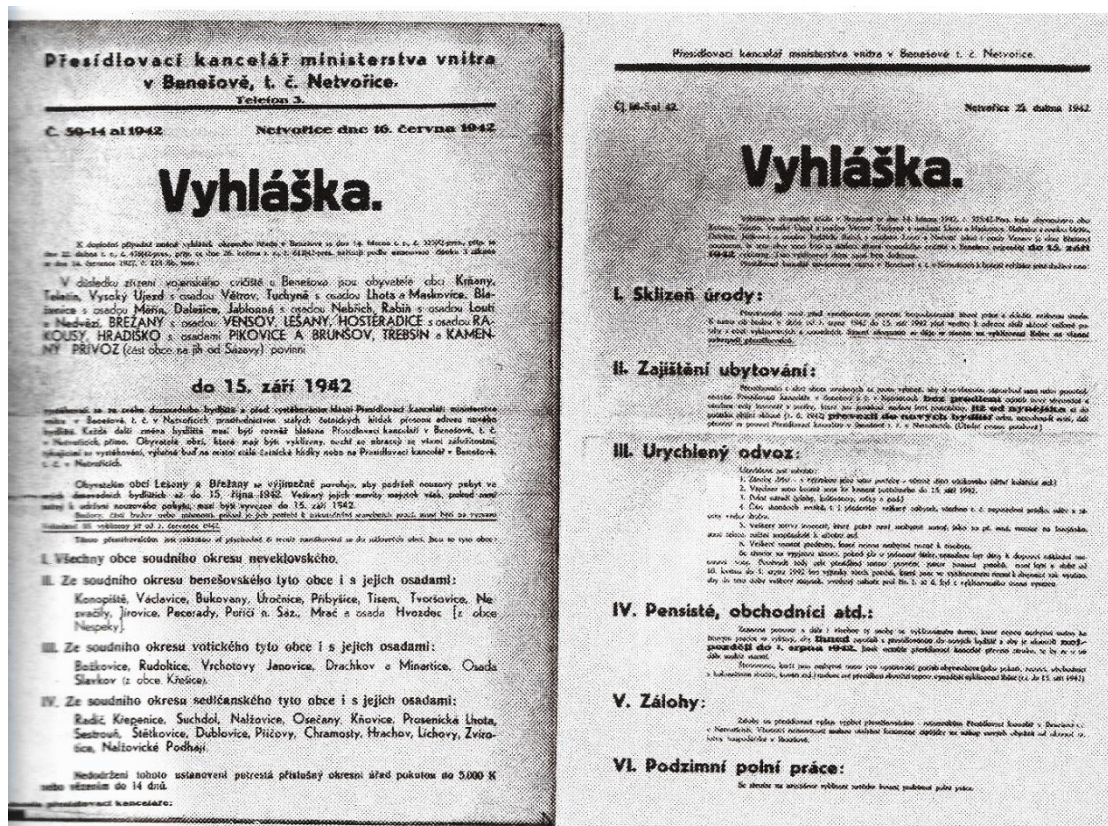
Obrázek 11: Židle, která nám zůstala po okupaci v chatě, květen 2020. Foto autorka.

Obrázek 12: Nacistická střelnice pod vrchem Medník, květen 2020. Foto autorka.

Obrázek 14: Památník u silnice do Třebšína "Na Věčnou paměť mučedníků zde povražděných v dubnu r. 1945 SS-manny daleko od svých domovů.", květen 2020. Foto autorka.

Obrázek 13: Kříž vyrytý ve stromě dělníkem Smetanou na památku padlým, květen 2020. Foto autorka.

Obrázek 15: Budova marodky využívaná jako rekreační obydlí, nedatováno. Foto V. Pavelčík.

Obrázek 1: Vyhláška nařizující vystěhování z Hradištká a dalších obcí do 1. září 1942. Foto kniha „Mezi Vltavou a Sázavou: 1061-2011“

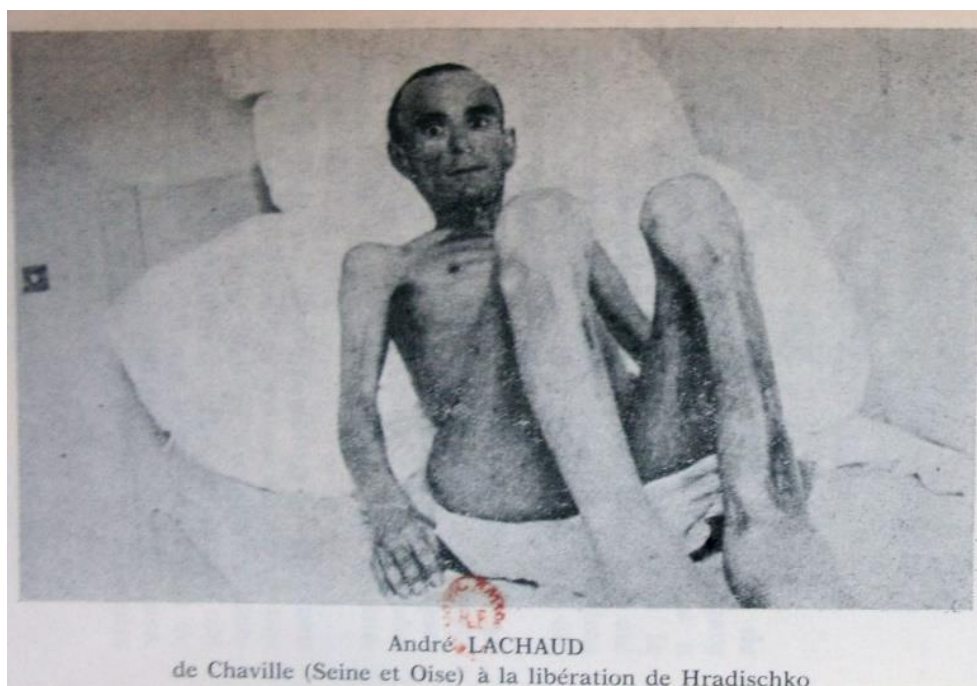
Obrázek 2: Cvičení příslušníků SS s čluny na Vltavě, nedatováno. Foto archiv Lucie Haškové.

Obrázek 3: Vila v táboře Hradištko, ve které sídlilo velitelství tábora, c.1942. Foto archiv L. Haškové.

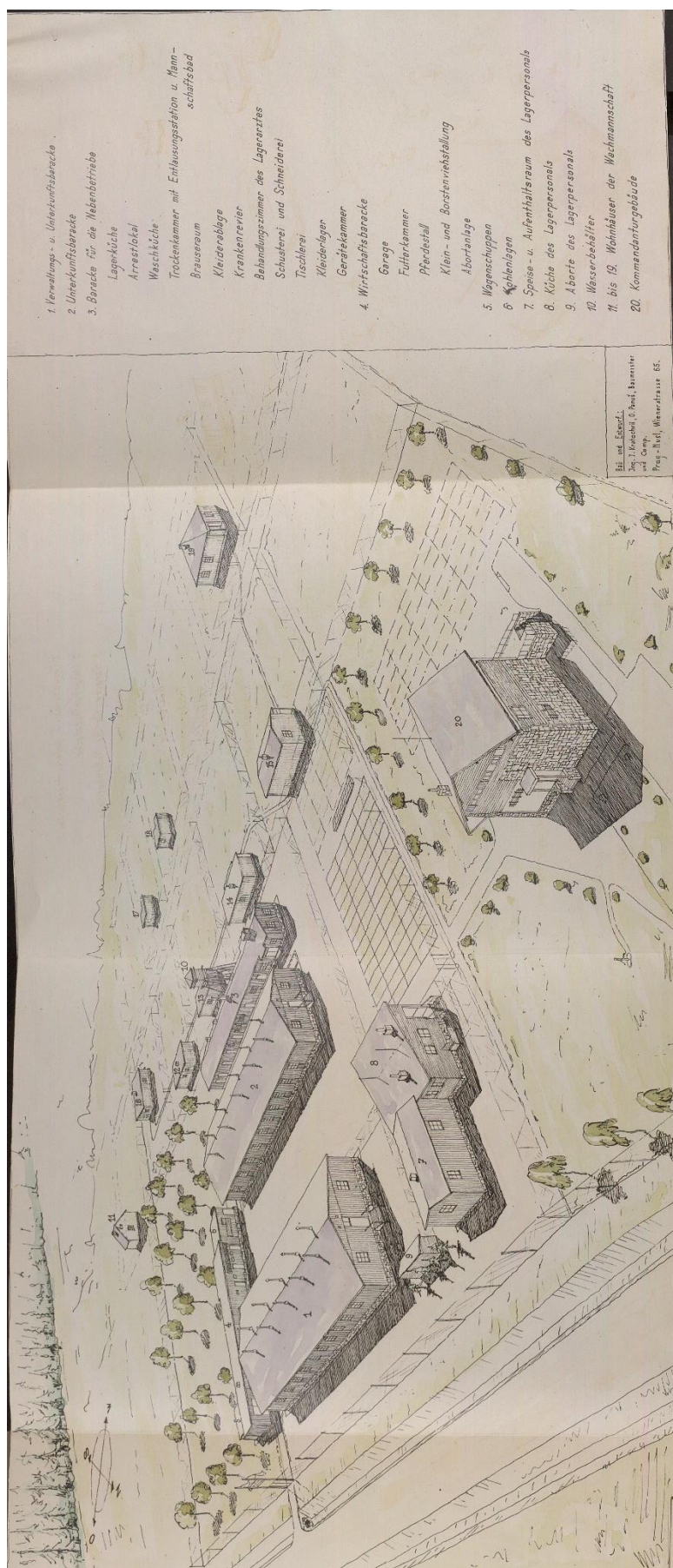
Obrázek 4: Fotografie pracovně-výchovného tábora, v pozadí vila s velitelstvím, v popředí chatařská osada, c.1942. Foto archiv L. Haškové.

Obrázek 5: André Lachaud z Chaville po osvobození z Hradištka, c.1945. Foto reprint knihy "Au temps des crématoires".

Obrázek 6: Pohled na štolu, ve které byl uložen archiv K. H. Franka, květen 2020. Foto autorka.

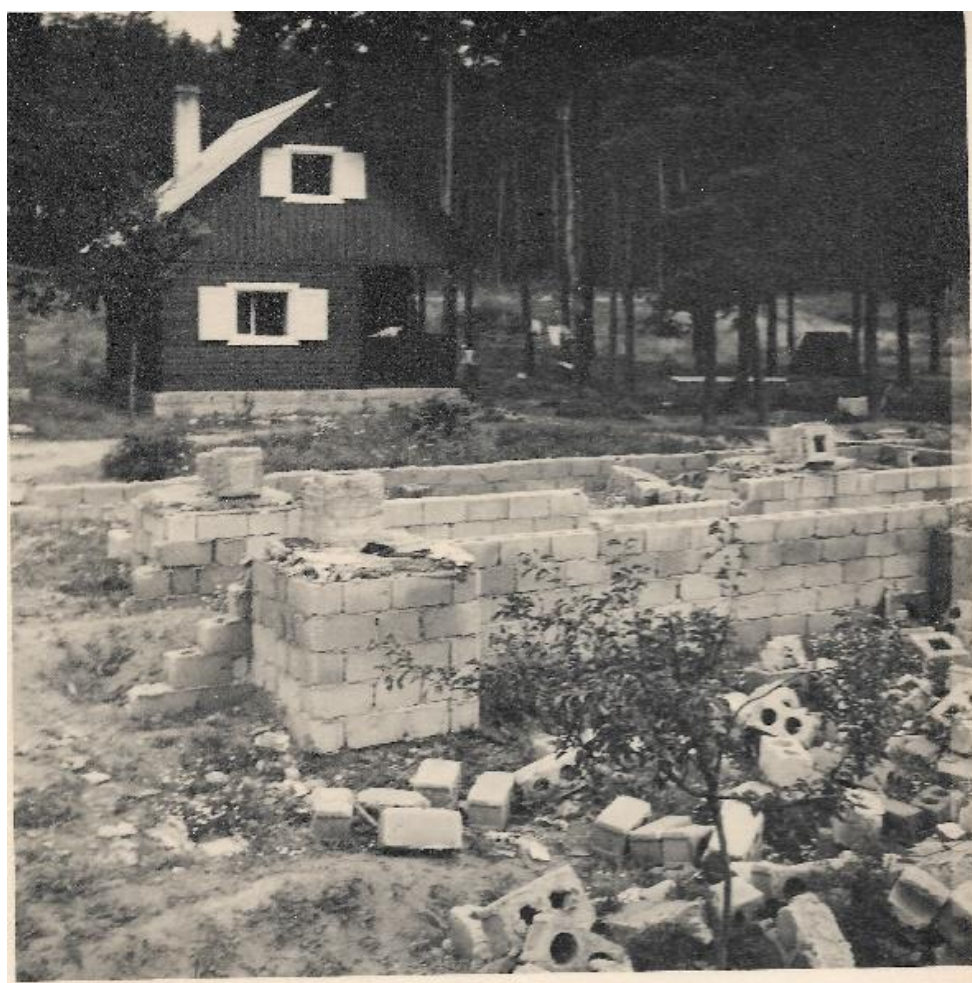
Obrázek 7: Plánek pracovní-výchovného tábora vypracovaný pražskou firmou J. Kratochvíl a O. Panuš, nedatováno. Foto archiv L. Haškovi.

Obrázek 8: Strážná věž v rohu naší zahrady, jaro 1947. Foto rodinný archiv autorky.

Obrázek 9: Strážná věž v rohu naší zahrady, jaro 1947. Foto rodinný archiv autorky.

Obrázek 10: Zbytky stavby pod naší chatou v Hradištku, nedatováno. Foto rodinný archiv autorky.

Obrázek 11: Židle, která nám zůstala po okupaci v chatě, květen 2020. Foto autorka.

Obrázek 12: Nacistická střelnice pod vrchem Medník, květen 2020. Foto autorka.

Obrázek 14: Kříž vyrytý ve stromě dělníkem Smetanou na památku padlým, květen 2020. Foto autorka.

Obrázek 13: Památník u silnice do Třebšína "Na Věčnou paměť mučedníků zde povražděných v dubnu r. 1945 SS-manny daleko od svých domovů.", květen 2020. Foto autorka.

Obrázek 15: Budova marodky využívaná jako rekreační obydlí, nedatováno. Foto V. Pavelčík.